

Det juridiske fakultet ved UiT

Adgangen til å ta og opprettholde beslag.

Om de nasjonale beslagsreglene må tolkes innskrenkede som følge av Norges folkerettslige forpliktelser.

Jens-Markus Fagerhaug

Masteroppgave i rettsvitenskap, JUR-3902, mai 2023

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning.....	1
1.1.	Tema og problemstilling.....	1
1.2.	Aktualitet	2
1.3.	Metode	3
1.4.	Avgrensning.....	5
1.5.	Videre fremstilling.....	5
2.	Adgangen til å ta beslag	6
2.1.	Generelt om beslag	6
2.2.	Materielle vilkår for å ta beslag.....	8
2.2.1.	Ordlyden «ting».....	8
2.2.2.	Ordlyden «antas».....	13
2.2.3.	Mistankekravet	17
2.3.	Beslagsforbud	19
2.3.1.	Utgangspunktet for beslagsforbud.....	19
2.3.2.	Unntak fra beslagsforbudet.....	23
2.4.	Beslutning av beslag.....	24
2.4.1.	Primærkompetanse til å beslutte beslag	24
2.4.2.	Hastekompetanse til å beslutte beslag.....	26
3.	Opprettholdelse av beslag	28
4.	Menneskerettslige skranker for beslagsadgangen.....	30
4.1.	Retten til privat eiendom	31
4.2.	Retten til privatliv	36
4.2.1.	Når er et beslag «in accordance with law»?	38
4.2.2.	Når er et beslag «necessary in a democratic society»?	39
4.2.3.	Når er et beslag «in the interests for the prevention of disorder or crime»?	43

4.3. Påvirker skrankene i Norges folkerettslige forpliktelser tolkningen av de nasjonale beslagsreglene?.....	43
5. Avslutning	47
Referanseliste	49

1. Innledning

1.1. Tema og problemstilling

Temaet for avhandlingen er adgangen til å ta beslag og opprettholde beslag etter kapittel 16 i straffeprosessloven.¹ Målet for avhandlingen er å fremstille vilkårene som må være oppfylt for at påtalemyndigheten kan ta beslag. Dermed vil den positive og den negative adgangen til å ta beslag redegjøres for.

Problemstillingen for avhandlingen er rekkevidden av beslagsreglene, herunder om det foreligger menneskerettslige skranker som medfører at beslagsreglene må tolkes innskrenkende. Utgangspunktet for å besvare problemstillingen vil være å fremstille vilkårene som må være oppfylt etter straffeprosessloven. Deretter vil det være sentralt å klargjøre de menneskerettslige skrankene som følger av både folkerettslige forpliktelser og Grunnloven for å besvare avhandlingens problemstilling.²

Menneskerettslige forpliktelser danner rammene for å kunne iverksette beslag i forbindelse med etterforskningen av et mulig straffbart forhold. Siden beslag er et tvangsmiddel, kreves det klare rettslige rammer for bruken av beslag. Beslagshjemmelen er relativt vid, slik at påtalemyndigheten har en stor adgang til å benytte beslag og til å beslaglegge ulike gjenstander. De rettslige rammene for et beslag må dermed være klar i sin utforming. Klarheten må knytte seg til hva som kan beslaglegges, når kan det beslaglegges og hvor lenge det kan beslaglegges. I tillegg omfatter de rettslige rammene for beslag muligheten til å få overprøvd beslaget, herunder vurderingene domstolene plikter å gjøre ved spørsmål om beslag.

Hjemmelen for å ta beslag følger av strpl. § 203 første ledd, hvor det fremkommer at beslag kan tas i «[t]ing» som «antas å ha betydning som bevis», kan «inndras» og kan «kreves utlevert av fornærmede». Utgangspunktet ved opprettholdelse av beslag følger og av strpl. § 203 første ledd. Varigheten på beslaget er frem til «rettskraftig dom foreligger». Derimot kan

¹ Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven – heretter strpl.)

² Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Den europeiske menneskerettskonvensjon - heretter EMK) og Lov 17. mai 1814 om Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven – heretter Grl.)

den som er rammet av beslaget overprøve det ved å bringe spørsmålet inn for retten, jf. strpl. § 208 første ledd.

Kompetansen til å etterforske straffbare forhold er tillagt påtalemyndigheten i Norge, som også har en plikt til å etterforske straffbare forhold, jf. strpl. §§ 224-225. Alt ettersom omstendighetene og alvoret har påtalemyndigheten en adgang til å beslaglegge gjenstander i etterforskningen av det straffbare forholdet. Beslag betyr at politiet overtar den fysiske rådigheten over en gjenstand som er underlagt privat eiendomsrett.³ Reglene om beslag finnes i straffeprosesslovens fjerde del om tvangsmidler. Et tvangsmiddel i straffeprosessuell forstand er «et tiltak mot en person eller en eiendom som har et straffeprosessuelt formål, kan gjennomføres uten personens eller eierens samtykke og er så inngripende at tiltaket krever hjemmel i lov.»⁴ Når politiet beslutter beslag, vil den mistenkte som beslaget rette seg mot få status som siktet, jf. strpl § 82 første ledd.

Beslag har likhetstrekk med andre tvangsmidler. Et lignende tvangsmiddel er utleveringspålegg, jf. strpl. § 210. Utleveringspålegg er en form for beslag hvor besitteren av mulig bevismateriale blir rettslig pålagt å utlevere gjenstanden til påtalemyndigheten. Dersom påtalemyndigheten anser gjenstanden som mulig bevismateriale etter utlevering, kan beslag besluttes.

Et annet liknende tvangsmiddel er hefte, jf. strpl. § 217. På nærmere angitte vilkår kan hefte tas i et bestemt beløp i siktedes formuesgjenstander for å tjene som sikkerhet dersom siktede dømmes til å tåle inndragning. Beslag og hefte er to tvangsmidler som brukes til å sikre verdier.

1.2. Aktualitet

Dagens samfunn består av økende digitalisering, flere muligheter for å kommunisere med hverandre ved bruk av teknologi og mulighet til å lagre flere gigabyte med innhold på en datamaskin eller smarttelefon. En konsekvens av dette er at påtalemyndigheten får tilgang til masse opplysninger om mistenktes privatliv og andre som kommuniserer med mistenkte. Selv om beslag isolert sett er et mildere tvangsmiddel enn enkelte andre tvangsmidler, kan

³ Øyen (2022) på s. 179

⁴ Øyen (2022) på s. 191.

ringvirkningene det har for den som rammes av beslaget være store. Uavhengig av om politiet har en taushetsplikt, vil det oppleves som et stort inngrep.

Det meste kan kartlegges ved hjelp av digitale hjelpemidler - som er gjenstand for beslag. Det medfører at et beslag vil ikke bare ramme den som får sin eiendel beslaglagt, men og andre parter pga. kommunikasjon, bilder og annet innhold som kan finnes på f.eks. en mobil. Beslag kan få den følgen at påtalemyndigheten får tilgang til mye overskuddsinformasjon som sier mye om en persons personlige forhold. Dette vil være opplysninger som folk flest naturligvis ikke vil at myndighetene skal ha. Dermed er det viktig at den rettslige utviklingen hensyntar at samfunnet vi lever i er et digitalt. Med bakgrunn i dette er det essensielt at det foreligger klare rettslig rammer for bruken av beslag, noe denne avhandlingen skal forsøke å belyse.

1.3. Metode

Reglene om påtalemyndighetens adgang til å ta og opprettholde beslag er nedfelt i straffeprosesslovens fjerde del kapittel 16. Straffeprosessloven regulerer saksbehandlingen av straffesaker hos domstolene og reglene for etterforskning hos påtalemyndigheten. På straffeprosessens område gjelder det et strengt krav om at inngrep må ha hjemmel i lov, jf. GrL. § 113. Derfor vil lovteksten som hjemler beslag være sentralt for å besvare avhandlingens problemstilling. Videre vil rettspraksis fra Høyesterett og være en sentral rettskilde for avhandlingen.

Påtaleinstruksen vil også være en relevant rettskilde siden den inneholder mer detaljerte regler om etterforskningen og bruk av tvangsmidler.⁵ Rundskriv og retningslinjer fra Riksadvokaten kan også nevnes. De vil ikke være rettslig bindende kilder, siden de er å anse som en instruks.⁶ Riksadvokatens retningslinjer vil derimot kunne fortelle noe om hvordan de vurderer konkrete problemstillinger i praksis og rammeverket rundt, slik at det anses som hensiktsmessig å bruke retningslinjene i avhandlingen.

En rekke straffeprosessuelle rettigheter er nedfelt i menneskerettighetene, herunder Grunnlovens menneskerettskapittel og den europeiske menneskerettighetskonvensjonen. Grunnlovens menneskerettskapittel er inspirert av EMK og bestemmelsene i kapittelet er utformet etter de tilsvarende bestemmelsene i EMK. Derfor skal innholdet i Grunnlovens

⁵ Forskrift 28. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen)

⁶ Rt. 1984 s. 1076 på s. 1081.

menneskerettskapittel tolkes i lys av praksis fra den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg (EMD).⁷ Praksis fra EMD vil være en relevant tolkningsfaktor ved tolkningen av Grunnlovens menneskerettsbestemmelser, men det er Høyesterett sin oppgave å «tolke, avklare og utvikle Grunnlovens menneskerettsbestemmelser».⁸

EMK er en konvensjon og bestemmelsene skal tolkes med utgangspunkt i en naturlig språklig forståelse av ordlyden, jf. Wien-konvensjonen art. 31 nr. 1.⁹ EMK ble gjort til norsk rett i 1999 som følge av menneskerettsloven § 2 nr. 1.¹⁰ Etter menneskerettslovens § 3 har EMK forrang over norsk rett. Det betyr at ved motstrid skal EMK gå foran norsk rett. Videre inneholder norsk rett presumsjonsprinsippet. Prinsippet innebærer at norsk rett presumeres å være i samsvar med folkeretten. I straffeprosesslovens § 4 følger det at straffeprosessloven begrenses av folkeretten. De viktigste menneskerettskonvensjonene er inkorporert i norsk rett gjennom mrl. § 2. Siden blant annet EMK har forrang over norsk rett, har ikke straffeprosesslovens § 4 blitt foreslått videre i ny straffeprosesslov.¹¹

Mellom EMD og domstolene i Norge gjelder subsidiaritetsprinsippet. Prinsippet medfører at det er de norske domstolene som skal kontrollere om myndighetene i Norge sikrer rettighetene i EMK. Et element av prinsippet er statenes skjønmargin, som innebærer at statene har et visst skjønn til å selv vurdere om et inngrep utgjør en krenkelse av EMK. Subsidiaritetsprinsippet er nedfelt i fortalen til EMK:

«Affirming that the High Contracting Parties, in accordance with the principle of subsidiarity, have the primary responsibility to secure the rights and freedoms defined in this Convention and the Protocols thereto, and that in doing so they enjoy a margin of appreciation, subject to the supervisory jurisdiction of the European Court of Human Rights established by this Convention”.

Tilslutningen til EMK er ikke ment å medføre suverenitetsavståelse.

⁷ Rt. 2015 s. 93. avsnitt 57

⁸ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 57

⁹ Vienna Convention on the Law of Treaties

¹⁰ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetens stilling i norsk rett (menneskerettsloven – heretter mrl.).

¹¹ NOU 2016: 24 Ny Straffeprosesslov, *punkt 3.3.2.*

1.4. Avgrensning

Avhandlingen vil ikke berøre reglene om skjult beslag. På nærmere angitte vilkår kan underretning om beslag utsettes for inntil 8 uker, jf. strpl. § 208 a.

Avhandlingen avgrenses også mot utleveringspålegg. Utleveringspålegg er et eget tvangsmiddel, men er en form for beslag. I tillegg er grunnvilkårene for beslag og utleveringspålegg vesentlig like, jf. strpl. §§ 203 og 210. Avhandlingen knytter seg til beslag som tvangsmiddel og det anses derfor hensiktsmessig å ikke redegjøre for reglene om utleveringspålegg.

1.5. Videre fremstilling

Avhandlingens kapittel 2 vil redegjøre for de nasjonale reglene om beslag som følger av straffeprosesslovens kapittel 16. Dette inkluderer utgangspunktet ved beslag, herunder hva politiet kan beslaglegge og når, beslagsforbudene og kompetansereglene for beslutning av beslag. Dette kapittel vil forsøke å belyse de rettslige rammene for å ta beslag.

Avhandlingens kapittel 3 vil redegjøre for den rettslige adgangen til overprøving av beslag. Kapittelet vil fremstille adgangen til rettslig overprøving av beslag, herunder vurderingene som skal gjøres i den forbindelse og den rettslige adgangen til å opprettholde et beslag utover lovens utgangspunkt.

Avhandlingens kapittel 4 vil omhandle sentrale menneskerettslige bestemmelser som aktualiserer seg ved beslag. Kapittelet vil i tillegg redegjøre for praksis fra EMD til de aktuelle bestemmelsene og fremheve hvilke vurderinger EMD gjør ved spørsmålet om beslaget var berettiget eller ikke. Avslutningsvis vil kapittelet i *pkt. 4.3.* vurdere om grensene som følger av Norges folkerettslige forpliktelser får konsekvenser for tolkningen av den internrettslige beslagshjemmelen.

2. Adgangen til å ta beslag

2.1. Generelt om beslag

Hjemmelen for påtalemyndighetens adgang til å ta beslag følger av strpl. § 203 første ledd. Det følger av bestemmelsens første ledd første punktum at «[t]ing som antas å ha betydning som bevis, kan beslaglegges inntil rettskraftig dom foreligger». Videre i andre punktum fremkommer det at «[d]et samme gjelder ting som antas å kunne inndras eller å kunne kreves utlevert av fornærmede». Følgelig har påtalemyndigheten tre alternative formål for å kunne ta beslag.

Det første rettsgrunnlaget knytter seg til gjenstandens relevans som bevis. Høyesterett har – med henvisning til *Straffeprosessloven* av Bjerke/Keiserud – uttalt at et bevis er «alt som kan kaste lys over spørsmålet om det er utvist et straffbart forhold, når, hvor, hvordan og av hvem, herunder av betydning for vurderingen av straffbarhetsvilkårene mv».¹² Med andre ord er et bevis alt som kan si noe om et straffbart forhold.

Et grunnleggende prinsipp på straffeprosessens område er prinsippet om fri bevisføring. Prinsippet er utgangspunktet for norsk straffeprosess.¹³ I motsetning til sivilprosessen, er ikke prinsippet om fri bevisføring lovfestet i den nåværende straffeprosessloven.¹⁴ Prinsippet er derimot foreslått lovfestet i den nye straffeprosessloven.¹⁵ Fri bevisføring innebærer for det første at partene kan føre ethvert relevant bevis de vil. For det andre innebærer prinsippet at det kreves et rettsgrunnlag for at retten skal kunne avskjære et bevis.¹⁶ Fri bevisføring bidrar til å ivareta prinsippet om den materielle sannhet, siden fri bevisførsel medfører at straffesaker blir tilstrekkelig opplyst. Videre bidrar prinsippet til å sikre tillit hos både allmennheten og partene, siden partene «får ivareta sine interesser og blir hørt».¹⁷ Prinsippet gjelder naturligvis ikke uten videre og påtalemyndighetens beslagsadgang korresponderer med prinsippet om fri bevisførsel. Beslagsreglene i forbindelse med beslag av bevis er sammenfallende med reglene om vitnefritak og forklaringsfritak, som medfører beslagsforbud.

¹² Rt. 1998 s. 1839 på s. 1840 og Rt. 2011 s. 296

¹³ Rt. 2008 s. 605

¹⁴ Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) § 21-3.

¹⁵ NOU 2016:24 på s. 38 og s. 256

¹⁶ Øyen (2022) s. 342

¹⁷ Øyen (2022) s. 342

Det andre grunnlaget er at påtalemyndigheten kan beslaglegge gjenstander som antas å kunne inndras. Inndragning er ikke å anse som straff, men som en strafferettslig reaksjon, jf. strl. § 30 bokstav e.¹⁸ Inndragning vil si at myndigheten overtar eierrådigheten over en gjenstand. Det finnes flere bestemmelser i norsk rett som hjemler inndragning.¹⁹ Det er flere ulike situasjoner hvor inndragning er en aktuell strafferettslig reaksjon. Det fremkommer av straffelovens kapittel 13 at inndragning er aktuelt dersom en straffbar handling har medført utbytte, gjerningspersonen blir dømt for et lovbrudd som kan gi «betydelig utbytte», en gjenstand har blitt «frembrakt ved», «har vært gjenstand for» eller gjenstanden har blitt brukt eller skal brukes til «en straffbar handling», jf. strl. §§ 67, 68 og 69 første ledd. Videre kan inndragning skje hvis det er «nærliggende» fare for at en ting kan «bli gjort til gjenstand for eller brukt ved en straffbar handling», basert på «tingens art og forholdene for øvrig», jf. strl. § 70 første ledd.

Det siste og tredje grunnlaget er at en fornærmet kan kreve å få gjenstanden utlevert. Dette grunnlaget innebærer at en fornærmet har blitt fratatt eller mistet en ting, som følge av en straffbar handling. Et typisk eksempel vil være at den som er rammet av et tyveri, vil kunne kreve å få utlevert tyvgodset. Dette er og kjent som vindikasjon.

Etter at det er tatt beslag, følger det av strpl. § 207 at det beslaglagte skal «[o]pptegnes nøyaktig». Videre følger det og av påtaleinstruksen § 9-5 at «[d]et skal settes opp en nøyaktig fortegnelse» over det som er beslaglagt.²⁰ Ordlyden i de to bestemmelsene tilsier at det påtalemyndigheten har en plikt til å registrere det som er beslaglagt på en så nøyaktig måte som mulig. Bestemmelsene gir uttrykk for en rettssikkerhetsgaranti. Nøyaktig optegnelse av det beslaglagte er en viktig forutsetning ved overprøving om beslaget har tilstrekkelig tilknytning til det straffbare forholdet, jf. strpl. § 208 første ledd.

I strpl. § 203 fremkommer det at påtalemyndigheten «kan» ta beslag. Det sikter til forholdsmessighetsvurderingen etter strpl. § 170 a. Det følger av strpl. § 170 a at tvangsmidler bare kan brukes når det er «tilstrekkelig grunn til det» og kan ikke brukes hvis det er «et uforholdsmessig inngrep». En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at det må være

¹⁸ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)

¹⁹ Straffeloven kap. 13, Lov 06. juni 2008 nr. 37 om forvaltning av viltlevande marine ressursar § 65 og Lov 17. desember 1976 nr. 91 om Norges økonomiske sone § 9.

²⁰ Forskrift 28. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten (Påtaleinstruksen – heretter PI)

behov for å ta beslag i noe for å oppnå formålet med beslaget og beslaget må være rimelig, basert på omstendighetene. Formuleringen «tilstrekkelig grunn til det» må ses på som en sikkerhetsventil. Dersom beslaget både er nødvendig og forholdsmessig, vil det normalt være tilstrekkelig grunn til det.²¹ Når det gjelder forholdsmessighetsvurderingen er det flere momenter som spiller inn. Hvor stort behov det er for å bruke tvangsmiddelet, hvor inngripende det er, sakens alvor, hvor sterk mistanken er og eventuelle følger det vil få for tredjeparter.²² Forholdsmessighetsvurderingen etter strpl. § 170 a er sammenfallende med forholdsmessighetsvurderingen som fremkommer av EMK og Grunnloven. Dermed vil praksis fra EMD være relevant for tolkningen av bestemmelsen.²³ Forholdsmessighetsvurderingens nærmere innhold vil bli behandlet i avhandlingens kapittel 4.

2.2. Materielle vilkår for å ta beslag.

2.2.1. Ordlyden «ting».

Hjemmelen for beslag følger av strpl. § 203 første ledd. Bestemmelsen hjemler en adgang til å ta beslag i «ting». Ordlyden er veldig vid, og en naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at det kan tas beslag i en konkret og fysisk gjenstand. Forarbeidene til straffeprosessloven går ikke nærmere inn på hva som ligger i uttrykket «ting». Det er på det rene at løsøre og fast eiendom omfattes av hovedregelen om hva påtalemyndigheten kan beslaglegge. Dersom det tas beslag i fast eiendom og formålet med beslaget er å ransake boligen, medfører dette at løsøre som befinner seg i boligen, omfattes av beslaget.²⁴

Høyesterett har ved flere anledninger tatt stilling til om en spesifikk gjenstand er å anse som en «ting» etter strpl. § 203. Høyesterett har ved to tilfeller behandlet saker om beslag av pengebeløp, hvor fysisk beslag av pengebeløp ble akseptert i begge.²⁵ I den ene saken var det i tillegg et spørsmål om dekningsloven § 2-5 første ledd var til hinder for beslaget.²⁶ Deknl. § 2-5 første ledd nedlegger et forbud for kreditorer til å ta beslag i debtors penger eller annet

²¹ Øyen (2022) på s. 196.

²² Øyen (2022) på s. 196

²³ Keiserud, Sæther, Holmboe, Jahre, Matningsdal, Smørddal, *Universitetsforlaget blå lovkommentarer til Straffeprosessloven*, kommentar til § 170 a, pkt. 3, juridika.no

²⁴ Rt. 2013 s. 1411 avsnitt 7

²⁵ Rt. 1996 s. 1280 og Rt. 2002 s. 136.

²⁶ Lov 08. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett (dekningsloven – heretter deknl.)

som er nødvendig for debtors livsopphold. Høyesterett besvarte dette avkrefte, med den begrunnelse at lovverket ikke begrenser beslagsadgangen for pengebeløp i slike tilfeller.²⁷

Høyesterett har i Rt. 2005 s. 1329 uttalt at en blodprøve er en gjenstand som omfattes av beslagsadgangen.²⁸ I den aktuelle saken krevde påtalemyndigheten å få utlevert blodprøver tatt av en person som mistet livet i en bilulykke. Det springende punkt i saken var ikke hvorvidt en blodprøve var en «ting», men det ble uttrykkelig sagt av Høyesterett at en blodprøve er omfattet av strpl. § 203. Høyesterett begrunnet dette med at blodprøven var separert fra kroppen og dermed i en egen fysisk enhet. Dette er og fulgt opp i en senere dom fra Høyesterett.²⁹ Skillet går ved blodprøver som allerede er tatt og blodprøver som vil kreve kroppslig undersøkelse. Det fremkommer av dommene at også biologisk materiale fra mennesker er omfattet av beslagsadgangen, men beslaget kan begrenses av beslagsforbudet i strpl. § 204.³⁰ Beslagsforbudene vil bli redegjort for i *pkt. 2.3*.

Som et resultat av den digitale og teknologiske utviklingen som har skjedd i samfunnet de siste tiårene, har ordlyden «ting» måtte blitt tolket i tråd med utviklingen i samfunnet. Et eksempel på det er domenenavn. I Rt. 2009 s. 1011 ble domenenavn ansett for å være en eksklusiv bruksrett og hadde likhetstrekk med andre formuesgoder. På denne bakgrunn kom ankeutvalget frem til at et domenenavn er en «ting» etter strpl. § 203.³¹ Dette har blitt fulgt opp av Høyesterett i ettertid³²

Det har vært flere saker oppe til behandling hos Høyesterett om opplysninger som er lagret elektronisk. I Rt. 1992 s. 904 hadde påtalemyndigheten begjært beslag i utskrift av anrop til og fra mobilnummeret til vedkommende som var siktet. I tingretten og lagmannsrett ble begjæringen tatt til følge og kjennelsen fra lagmannsretten ble påanket til Høyesterett. Kjæremålsutvalget uttalte at beslagsadgangen ikke bare gjelder fysisk gjenstander, men omfatter i tillegg «opplysninger som lagres på data og som i tilfelle må gjøres tilgjengelig ved utskrift» Dette ble begrunnet både med at det kreves en konkret hjemmel for å begrense den generelle beslagsadgangen og at gjenstandens bevismessige betydning veier tyngre enn

²⁷ Rt. 2002 s. 136 på s. 139

²⁸ Rt. 2005 s. 1329 avsnitt 21-22

²⁹ Rt. 2006 s. 90 avsnitt 20.

³⁰ Rt. 2005 s. 1329 avsnitt 20-21 og Rt. «006 s. 90 avsnitt 90.

³¹ Rt. 2009 s. 1011 avsnitt 26-28

³² HR-2019-1743-A avsnitt 30

generelle personvern hensyn.³³ Adgangen til å ta beslag i opplysninger som er lagret elektronisk har i ettertid blitt fulgt opp av Høyesterett.³⁴

Mønsteret som Høyesterett har trukket opp trekker i retning av at beslag er det riktige tvangsmiddelet å bruke når politiet vil beslaglegge en gjenstand som eksisterer. Metadata om for eksempel telefonsamtaler som enda ikke har funnet sted og som ikke befinner seg i en telefonlogg, må sikres ved kommunikasjonskontroll, jf. strpl. § 216 a.

Kommunikasjonskontroll reguleres av straffeprosesslovens kapittel 16 a. Vilkårene for å iverksette kommunikasjonskontroll er vesentlig strengere enn beslag, da det er et mer inngripende tvangsmiddel.

Et annet tilfelle hvor «ting» har blitt tolket utvidende er om det kan tas beslag i et telefonnummer, jf. Rt. 2012 s. 1180. Lagmannsretten viste til Rt. 2009 s. 1011 om domenenavn og at et domenenavn har en «eksklusiv bruksrett til et gode som kunne ha økonomisk verdi» og at domenenavnet er en faktor i den kriminelle handlingen.³⁵ Flertallet i lagmannsretten la til grunn at et telefonnummer utgjør en eksklusiv bruksrett for eieren, men at det i deres syn ikke kreves at selve gjenstanden må ha en økonomisk verdi. Videre ble det begrunnet at telefonnummeret indirekte hadde økonomisk verdi, da det ble brukt til å skaffe inntekter ved en kriminell handling. I tillegg medførte beslaget en hindring av fortsettelsen av den kriminelle handlingen, da bestillinger ble mottatt på det aktuelle telefonnummeret. Begrunnelsen ble tilsluttet av ankeutvalget. Følgelig kunne telefonnummeret beslaglegges.³⁶

De nevnte sakene i avsnittene ovenfor illustrerer hvordan Høyesterett de siste tiårene har tolket uttrykket «ting» utvidende. Ordlyden «ting» tilsier eksempelvis ikke at et telefonnummer eller elektronisk lagrede opplysninger er noe som faller naturlig inn under bestemmelsens ordlyd. Det kan tenkes at dette kan være problematisk opp mot legalitetsprinsippet, siden inngrepshjemmelen blir tolket relativt utvidende. Dette må derimot ses i sammenheng med at vi lever i et digitalt samfunn og teknologien utvikler seg stadig. En naturlig konsekvens av dette er at kriminalitet og vil skje gjennom teknologien som har

³³ Rt. 1992 s. 904 på s. 906

³⁴ Rt. 1992 s. 928 og Rt. 2011 s. 296

³⁵ Rt. 2012. s. 1180 avsnitt 11

³⁶ Rt. 2012 s. 1180 avsnitt 14

kommet, eksempelvis via internett. Dersom «ting» ikke hadde blitt tolket utvidende, ville det vanskeliggjort kriminalitetsbekjempelse og oppklaring av kriminalitet.

Høyesterettspraksisen som foreligger, trekker i retning av at «ting» ikke kan tolkes helt isolert fra «beslag». «Beslag» etter sin ordlyd, tilsier at gjenstanden fysisk går fra eierens rådighet og til politiet. Den utvidende tolkningen har medført at immaterielle eiendeler har blitt gjenstand for beslag, men bare hvis den immaterielle eiendelen kan fysisk fjernes fra eierens rådighet.

En problemstilling som har aktualisert seg i større grad det siste tiåret knytter seg til beslag av teknologiske gjenstander. Ved beslag av en mobiltelefon, pc eller nettbrett vil det kunne oppstå et spørsmål om det er selve gjenstanden eller innholdet som er beslaglagt. Det er på det rene at gjenstanden og innholdet kan beslaglegges, så lenge innholdet er innkapslet i den fysiske enheten.

Utgangspunktet må være at det er formålet med beslaget som avgjør hvorvidt det er den fysiske enheten eller innholdet skal beslaglegges. Formålet er styrende for beslaget og er svært viktig når beslagshjemmelen er veldig vid når det kommer til hva som er gjenstand for beslag. Formelt må beslutningen om beslag omfatte innholdet hvis det er tilgang til innholdet som er formålet. Derimot hvis formålet er å inndra en mobiltelefon vil det kunne stille seg annerledes. Inndragning har et annet formål enn å skaffe bevis. Hvis inndragningens formål ikke er ment å omfatte innholdet, er det fort urimelig dersom innholdet ikke frigis. For at innholdet skal omfattes, må det evt. fremkomme av beslagsbeslutning. Dette viser hvordan formålet er avgjørende for hva påtalemyndigheten kan beslaglegge.

En annen problemstilling som kan oppstå er skillet mellom heftelse etter strpl. § 217 første ledd første punktum og beslag. Det fremkommer av strpl. § 217 første ledd første punktum at «[f]or å sikre betaling av inndragning som siktede er eller antas å ville bli ilagt» kan retten etter begjæring fra påtalemyndigheten «beslutte heftelse for et bestemt beløp i formuesgjenstander» hvis fullbyrdelsen vil forspilles eller vesentlig vanskeliggjort. Ordlyden tilsier at formålet med hefte er at det en pant som skal tjene til sikkerhet for et pengebeløp hvis siktede blir dømt til å tåle inndragning.

Av bestemmelsens forarbeider fremkommer det at ordlyden «betaling» ble valgt fordi inndragning ved en bestemt gjenstand må gjøres ved beslag.³⁷ I rettspraksis har det blitt uttalt at bestemmelsen og gjelder for et beløp i penger.³⁸ I en tidligere dom har Høyesterett forsøkt å klargjøre skillet. Hvis inndragning skal sikres etter strpl. § 203, må en konkret gjenstand beslaglegges. Hvis det er snakk om verdiinndragning, kan det sikres ved hefte etter strpl. § 217.³⁹ Problemet oppstår dersom påtalemyndigheten vil beslaglegge et pengebeløp som er digitalt. Det finnes mange forskjellige måter å oppbevare penger på digitalt, f.eks. via nettbank og digitale lommebøker som PayPal eller kryptovaluta.

Svaret på problemstillingen om det skal tas beslag eller hefte i digitale penger må avgjøres konkret. Beslag krever skjellig grunn til mistanke om at det har blitt begått et straffbart forhold, mens for heftelse gjelder det et krav om at siktede «antas» å bli ilagt et inndragningskrav. Antas vil si at det foreligger en sannsynlighet, men ligger noe lavere enn sannsynlighetskravet etter skjellig grunn.⁴⁰ Mistankekravet for beslaget vil følgelig være noe høyere enn ved heftelse. En annen forskjell ligger i at ved beslag, overtar politiet rådigheten over pengebeløpet, mens ved heftelse vil siktede i utgangspunktet beholde beløpet. Det som nok vil være avgjørende i slike tilfeller, er at det som ønskes beslaglagt må ha tilstrekkelig tilknytning til det straffbare forholdet. Dersom påtalemyndigheten vil inndra utbytte, jf. strl. §§ 67-68, må det beløpet stamme fra den straffbare handlingen, for eksempel heleri eller hvitvasking, jf. strl. §§ 332 og 337. Hvis noen har hvitvasket et pengebeløp for en sum på kr. 100 000,-, kan det bare tas beslag i kr. 100 000,- som stammer fra hvitvaskingen. Ved heftelse kreves det ikke at summen har tilstrekkelig tilknytning til det straffbare forhold. Dersom det er sannsynlig at siktede vil bli rammet av heftelse for å ha hvitvasket kr. 100 000,-, kan det tas heftelse i beløp vedkommende har på sin konto, som ikke nødvendigvis stammer fra den straffbare handlingen.

I forarbeidene til ny straffeprosesslov ble det drøftet både om ordlyden «ting» skulle erstattes med et annet uttrykk og om det var behov for en legaldefinisjon av «ting».⁴¹

Straffeprosessutvalget kom frem til at verken «ting» skal byttes ut, eller få en legaldefinisjon.

Til det førstnevnte var begrunnelsen at det er vanskelig å finne et uttrykk som favner like

³⁷ NUT 1969:3 på s. 258

³⁸ Rt. 2003 s. 1207

³⁹ Rt. 1995 s. 1583 på s. 1584

⁴⁰ Rt. 2013 s. 746 avsnitt 17

⁴¹ NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov pkt. 14.8.1. s. 377

bredt som «ting» og det er mye rettspraksis på tolkningen av uttrykket.⁴² Når det gjelder legaldefinisjon, kom straffeprosessutvalget til at det ikke er behov for en legaldefinisjon. Begrunnelsen for dette etter utvalgets mening var at foruten «rent immaterielle størrelser», bør ikke beslag avgrenses ved at hva som er gjenstand for beslag angis nærmere.⁴³ Følgelig var det heller ikke nødvendig med en legaldefinisjon.

Konklusjonen til utvalget på begge spørsmålene er fornuftig. En endring av ordlyden «ting» vil det ikke være behov for. Uttrykket favner bredt, som er hensikten bak formuleringen. Ettersom det er mange forskjellige gjenstander påtalemyndigheten kan ha interesse av å beslaglegge, bør hjemmelen for hva som kan tas beslag i være vid. I tillegg er det en omfattende høyesterettspraksis på forståelsen av uttrykket, slik at det samlet sett ikke er nødvendig med en endring.

Når det gjelder en legaldefinisjon av «ting», vil en legaldefinisjon innskrenke påtalemyndighetenes mulighet til å beslaglegge ulike gjenstander på grunn av legalitetsprinsippet. Gjenstander som påtalemyndigheten kan ha behov for å beslaglegge, vil naturligvis variere fra sak til sak og kan avvike fra hva som er en tradisjonell oppfatning av «ting». Det vil motvirke formålet med straffeprosessloven, som er å etterforske og oppklare kriminalitet. Det kan riktignok tenkes at ved en nærmere angivelse av hva som kan være gjenstand for beslag, så vil det fremme forutberegnelighet og rammene for beslagsadgangen vil bli klarlagt i større grad. På den andre siden går samfunnet gjennom en kontinuerlig utvikling og man risikerer at en gjenstand som eksempelvis ikke eksisterer nå, men om flere år, ikke vil rammes av beslagsadgangen fordi det ikke faller inn under angivelsen av hva som kan beslaglegges.

2.2.2. Ordlyden «antas»

Det fremkommer av strpl. § 203 første ledd at ting som «antas» å være bevis, kan inndras eller kunne kreves utlevert av en fornærmet, kan beslaglegges. Etter en naturlig språklig forståelse av ordlyden kreves det ikke å vite med nøyaktighet hva beviset vil kaste lys over, eller å vite konkret at tingen kan inndras eller kreves utlevert av fornærmede. Med andre ord, trenger ikke påtalemyndigheten å være helt sikker på om beslaget vil oppfylle de tre

⁴² NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov pkt. 14.8.1. s. 337

⁴³ NOU 2016:24 ny straffeprosesslov pkt. 14.8.1. s. 337

formålene som fremgår av bestemmelsen, men det må være en tilknytning mellom gjenstanden og det straffbare forholdet.

Etter høyesterettspraksis, skal «antas» forstås slik at det er tilstrekkelig med en rimelig mulighet at gjenstanden enten har bevismessig betydning, kan inndras eller kan kreves utlevert av en fornærmet.⁴⁴ Kjæremålsutvalget viste til juridisk teori hvor det fremkommer at «en rimelig mulighet» er tilstrekkelig.⁴⁵ Følgelig kreves det ikke sannsynlighetsovervekt, som ved skjellig grunn, for at beslaget kan gjennomføres. Det er ikke enkelt å tallfeste nøyaktig i prosent hvor mye en rimelig mulighet er, da det vil variere fra sak til sak i hvor stor grad f.eks. et bevis vil kaste lys over om et straffbart forhold har skjedd. Derimot kan det sies at det er tilstrekkelig at påtalemyndigheten har holdepunkter for at gjenstanden vil kunne tjene ett eller flere av de tre formålene som følger av bestemmelsen.

Antakelsen for at påtalemyndigheten kan beslaglegge et mulig bevis, inndragningsobjekt eller gjenstand som kan kreves utlevert innebærer at det er en viss nødvendighet i å beslaglegge den aktuelle gjenstanden. For at en gjenstand skal være nødvendig å beslaglegge, må gjenstanden være relevant sett opp mot det straffbare forholdet.

Hvis formålet med beslaget er å få hånd om en gjenstand som kan inndras, har Høyesterett slått fast at gjenstanden må stå i «umiddelbar forbindelse med den straffbare handling».⁴⁶ Dersom formålet er å få hånd om noe som kan kreves utlevert av fornærmede, kan man legge til grunn samme tolkning. I slike tilfeller vil det være en eller flere konkrete og spesifikke gjenstanden. Loven legger ikke opp til å beslaglegge mer enn det, når formålet er for å sikre noe som kan tilbakeleveres til en fornærmede.

Som nevnt tidligere, kan et bevis være alt som har si noe om et straffbart forhold. Det innebærer at mulige beslagsgjenstander kan være mange forskjellige gjenstander, som kan inneholde mange opplysninger. På denne bakgrunn er det dermed sentralt at rammene for beslag er klare og setter en grense for at det som ikke er relevant for det straffbare forholdet, kan ikke beslaglegges.

⁴⁴ Rt. 1998 s. 1839 på s. 1840, Rt. 1999 s. 1115 på s. 1117 og Rt. 1999 s. 2063

⁴⁵ Andenæs: Norsk straffeprosess 2. utg. bind II på s. 182.

⁴⁶ Rt. 1983 s. 1422 på s. 1423.

Straffeprosessloven inneholder ikke en konkret bestemmelse angående gjenstandens relevans sett opp mot mistanken. Det eneste som ligner en form for konkretisering følger av strpl. § 205 første ledd andre punktum. Av bestemmelsen fremkommer det at beslutningen om beslag «skal så vidt mulig være skriftlig og opplyse om hva saken gjelder, formålet med beslaget og hva det skal omfatte.» Videre følger det av tredje punktum at en muntlig beslutning skal «[nedtegnes] snarest mulig». En ordlydstolkning av bestemmelsen tilsier at når påtalemyndigheten beslutter beslag, skal det som hovedregel være skriftlig og skal inneholde opplysninger som forteller den som rammes, hvorfor beslaget er blitt gjort og en muntlig beslutning skal så snart det er mulig, nedtegnes skriftlig. Dette må ses i sammenheng med strpl. § 207 første ledd og Påtaleinstruksen § 9-5 første ledd første punktum som pålegger politiet å sette opp en «nøyaktig fortegnelse over beslaglagte ting». Nedtegnelsen og den skriftlige beslutningen er en viktig del av muligheten til å kunne overprøve beslaget og er en rettssikkerhetsgaranti for den som er rammet av beslaget.

Ved dokumentbeslag følger det av Høyesterettspraksis at beslaget må være knyttet opp mot nærmere angitte dokumenter.⁴⁷ Høyesterett uttalte at det ikke er tilstrekkelig at begjæringen om beslag gjaldt regnskap og dokumentar i sin alminnelighet, men måtte gjelde dokumenter eller regnskap som var nærmere angitt eller påpekt. Det kreves derimot ikke at ethvert dokument er individualisert. Beslutningen kan og gjelde dokumenter som er kollektivt betegnet.⁴⁸ Forutsetningen for å beslutte beslag av dokumenter som ikke er individualisert er at beslutningen ikke er for omfattende og generell og dette må vurderes konkret og praktisk fra sak til sak.⁴⁹

I Rt. 1981 s. 1199 ble en beslutning om å beslaglegge «dokumenter som måtte finnes i forbindelse med en ransakning og som er av betydning som bevis for de forbrytelser som siktede med skjellig grunn er mistenkt for», ansett å være for generell. Det viser at ved beslag av en kollektiv betegnelse av dokumenter, må det kunne vites hva slags dokumenter det er tale om. I teorien har det blitt lagt til grunn at dette må også gjelde generelt for beslag, ikke nødvendigvis bare for dokumenter.⁵⁰

⁴⁷ Rt. 1920 s. 176 (datert 19.12.1919) og Rt. 1928 s. 1007 (datert 14.11.1928)

⁴⁸ Rt. 1981 s. 1199 på s. 1202.

⁴⁹ Rt. 1981 s. 1199, Rt. 1992 s. 898 og Rt. 1995 s. 1831.

⁵⁰ Bruce og Haugland (2018) på s. 160.

En kollektiv betegnelse av mulige beslagsgjenstander passer bedre i de tilfellene hvor det kan foreligge en del informasjon og politiet ikke er sikker på hvor den informasjonen befinner seg blant f.eks. alle dokumentene. I en dokumentsamling vil informasjonen kunne være spredt utover hele dokumentsamlingen. Dermed er det rimelig at det ikke stilles like strenge krav til konkretisering og individualisering i slike tilfeller, siden det vil hindre en effektiv etterforskning. Det stiller seg annerledes når det er tale om beslag av gjenstander som er lettere å individualisere. Da bør vurderingen av hvorvidt gjenstanden kan belyse om det har skjedd et straffbart forhold konkretiseres i større grad. Effektivitetshensyn vil ikke være gjeldende hvis det som ønskes beslaglagt eksempelvis kun er en telefon eller et beløp med penger.

I RA-1999-3 definerer Riksadvokaten etterforskning som «en formålsstyrt virksomhet».⁵¹ Her poengteres det at etterforskning avgrenses mot tilfeldig innsamling av informasjon, men det er rettslige normer som styrer etterforskningen. Dette må ses i sammenheng med mistankekravet, hvor innsamling av informasjon - i denne sammenheng beslag av gjenstander - må kunne underbygge den mistanken som politiet har. Mistankegrunnlaget og relevanskriteriet må samsvare med hverandre. Hvorvidt en gjenstand er relevant å ta beslag i, må vurderes ut ifra mistankegrunnlaget som foreligger. Følgelig må det kunne konkretiseres hvordan det som ønskes beslaglagt kan underbygge mistanken som foreligger.

Et eksempel som det kan vises til finnes i Rt. 2012 s. 1645 hvor det fremkommer innledningsvis i dommens avsnitt 2 at flere datamaskiner og en telefon ble beslaglagt. Formålet var å sikre gjenstander som kan inndras og sikre bevis ved at det kunne ligge elektroniske spor på datamaskinene. I tingrettens dom fremkommer det ikke uttrykkelig at påtalemyndighetens beslutning også omfattet innholdet av datamaskinen.⁵² Tilsynelatende fremstår det som om det er en automatikk i at formålet med å beslaglegge en datamaskin, er å få hånd om datamaskinens innhold. Dette vil i utgangspunktet være tilfellet hvis formålet er å beslaglegge bevis. I de tilfellene hvor en beslutning om beslag av en datamaskin e.l. kun gjelder gjenstanden, men innholdet beslaglegges også, bør retten oppheve beslaget. Dette kan virke som en formalitet, men for den som er rammet av beslaget, vil det naturligvis være et stort inngrep for vedkommende dersom han eller hun er av den oppfatningen at det kun er

⁵¹ Rundskriv – nr. 3/1999 fra Riksadvokaten datert 22. desember 1999, på s. 2.

⁵² TOSLO-2012-35654

mobilen eller datamaskinen som skal beslaglegges, men så viser det seg at det i realiteten er innholdet som er beslaglagt.

En smarttelefon kan inneholde flere opplysninger, gjerne om et mulig straffbart forhold. Derfor kan det være av stor interesse å beslaglegge telefonen. Derimot kan det heller ikke være en rutine i at en mobiltelefon skal beslaglegges ved ethvert straffbart forhold. En konkret mobiltelefon vil naturligvis være en nærmere angitt ting, men det vil kreves en konkretisering av hvorfor telefonen vil kunne si noe om det straffbare forholdet som mistanken er knyttet opp mot. En «rimelig mulighet» krever ikke stor grad av sannsynlighet. Når relevanskriteriet er så vidt, er det essensielt at påtalemyndigheten må kunne redegjøre for hvordan gjenstanden konkret kan belyse det straffbare forholdet.

2.2.3. Mistankekravet

Etter strpl. § 203 sin ordlyd, kan det ikke isolert sett tolkes ut et vilkår om hvor sterk grad av mistanke som kreves i relasjon til om det har skjedd et straffbart forhold eller av hvem.

Tidligere har det vært uenighet om skjellig grunn til mistanke om et straffbart forhold er et inngangsvilkår for å kunne ta beslag. Skjellig grunn sikter til at det må foreligge sannsynlighetsovervekt for at vilkårene for straffansvar er oppfylt.⁵³ Hos enkelte teoretikere har det vært lagt til grunn at dette inngangsvilkåret må være oppfylt før beslag kan iverksettes.⁵⁴ Derimot var Metodeutvalget uenig og konkluderte med at det ikke er et vilkår om skjellig grunn til mistanke om at et straffbart forhold har skjedd.⁵⁵ Bakgrunnen for utvalgets konklusjon var at eldre teori og praksis fra straffeprosessloven av 1887 tilsa at et slikt vilkår ikke eksisterer.

Høyesterett har berørt dette temaet og har uttalt at «[d]et er (...) antatt at det er et vilkår for beslag at det foreligger skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling (...)» og viser til Andenæs og Bjerke og Keiserud.⁵⁶ Spørsmålet i saken var om det er et vilkår at straffansvar kan gjøres gjeldende i Norge. I drøftelsen av om straffansvar kan gjøres gjeldende i Norge, viser Høyesterett til at skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling, ikke kan forstås slik at det gjelder et krav om at straffansvar kan gjøres gjeldende i Norge. Følgelig kom

⁵³ HR-2019-2282-U avsnitt 11.

⁵⁴ Andenæs Bind II (1994) s. 182 og Bjerke & Keiserud (1996) s. 540.

⁵⁵ NOU 1997:15, pkt. 4.2.2.2.

⁵⁶ Rt. 2000 s. 577 på s. 580

kjæremålsutvalget til at det ikke gjelder et krav om at straffansvar kan gjøres gjeldende i Norge og tilsluttet seg Andenæs og Bjerke & Keiserud i at skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling er et inngangsvilkår for å ta beslag. Det kreves heller ikke at en bestemt person er mistenkt. I tillegg til at det ikke stilles krav til at straffansvar kan gjøres gjeldende i Norge, er det heller ikke et krav om at det straffbare forholdet må konkretiseres i stor grad.⁵⁷ Dette åpner opp for at beslag i utgangspunktet kan iverksettes mot en vid krets av personer, så fremt personene omfattes av mistankegrunnlaget.

Det stilles ikke strenge krav til konkretisering av det straffbare, men det betyr ikke at påtalemyndigheten kan beslaglegge en gjenstand når som helst. Dersom politiet under etterforskningen mistenker at det ikke foreligger et straffbart forhold, vil det følgelig ikke være adgang til å ta beslag. Når et beslag tas vil ikke alle opplysningene i saken nødvendigvis foreligge slik at beslag er mulig å ta hos en som ikke er mistenkt. I saker hvor det kan være grunnlag for inndragning, er det slått fast i Rt. 2011 s. 423 at beslag kan gjøres overfor noen andre enn gjerningspersonen, dersom vedkommende for eksempel har mottatt utbytte fra en straffbar handling begått av noen andre.⁵⁸ Hvem beslaget skal iverksettes overfor, vil avgjøres ut ifra opplysningene som danner mistankegrunnlaget.

Mistankegrunnlaget har en nær sammenheng med relevanskriteriet, siden vurderingen om hvorvidt en gjenstand er relevant må ses i lys av mistanken som foreligger. Dette vil og legge føringer for hvem beslag kan iverksettes mot. Ila. hele etterforskningen vil det være en bred adgang til å ta beslag hos flere involverte, men det kan stille seg annerledes underveis i etterforskningen dersom en person utpeker seg som mistenkt. Hjemmelen stenger ikke for beslag hos andre enn mistenkte, så fremt mistanken knytter den gjenstanden som tilhører en tredjepart i tilstrekkelig grad til det straffbare forholdet. Mistankegrunnlaget vil dermed legge føringer for hvem det kan tas beslag hos og hva. Hvis en mulig beslagsgjenstand er hos noen andre enn mistenkte og det kan påvises at gjenstanden har tilstrekkelig tilknytning til det straffbare på det tidspunktet, kan det følgelig tas beslag hos vedkommende. For eksempel hvis det foreligger skjellig grunn til mistanke at en person besitter et ulovlig våpen, er det klart at våpenet kan beslaglegges. Dersom det aktuelle våpenet er i noen andre enn mistenktes besittelse, vil det våpenet kunne beslaglegges selv om mistenkte ikke har rådigheten over det

⁵⁷ Rt. 2008 s. 645 avsnitt 50

⁵⁸ Rt. 2011 s. 423 avsnitt 14-15.

Det vil derimot være en nedre grense for når mistanken gir grunnlag for beslag. Foruten når påtalemyndigheten mistenker at det ikke er et straffbart forhold, avgrenser mistankekravet mot såkalte «fisketurer». Dvs. når det ikke foreligger et konkret mistankegrunnlag, men beslag iverksettes for å skaffe seg et mistankegrunnlag. Mistanken må foreligge før beslag iverksettes av påtalemyndigheten.

2.3. Beslagsforbud

2.3.1. Utgangspunktet for beslagsforbud.

Påtalemyndigheten har en veldig vid beslagsadgang etter utgangspunktet i strpl. § 203, men i strpl. § 204 første ledd første punktum er det nedlagt et absolutt forbud mot å ta beslag i visse ting. Det følger av bestemmelsen at beslag kan ikke tas i «dokumenter eller annet» som omfattes av reglene om vitnefritak og den som «kan nekte å forklare seg» har det i sin besittelse, «eller av den som har rettslig interesse i hemmelighold». Ordlyden er klar på at det er et absolutt forbud dersom to kumulative vilkår er oppfylt. For det første må det være et dokument eller en ting som inneholder taushetsbelagte opplysninger, eksempelvis en telefon. For det andre må den aktuelle beslagsgjenstanden være hos den som kan nekte å forklare seg, eller hos den som har krav på hemmelighold.

Som nevnt tidligere, er prinsippet om fri bevisførsel en sentral del av straffeprosessen i Norge. Prinsippet medfører at alle har i utgangspunktet en plikt til å vitne og forklare seg i en straffesak. Vitneplikten er nedfelt i straffeprosessloven og unntak krever hjemmel i lov, jf. strpl. § 108. Strpl. § 204 første ledd henviser til §§ 117-121 og 124-125 i straffeprosessloven. Bestemmelsene lovfester en rett til å nekte å vitne eller svare på spørsmål i en straffesak, som følge av deres yrke eller stilling.

Det kan ikke tas beslag i dokumenter eller annet som inneholder opplysninger om «rikets sikkerhet eller forhold til annen stat», opplysninger som er underlagt en lovbestemt taushetsplikt pga. stilling i stat eller kommune, opplysninger som følge av en verges lovbestemte taushetsplikt.⁵⁹ Videre kan det ikke tas beslag i noe som inneholder opplysninger som er blitt formidlet til noen i kraft av deres stilling, eksempelvis leger, prester og advokater, jf. strpl. § 119 første ledd. Forbudet omfatter og beslag av noe som inneholder opplysninger om forhandlinger eller forklaringer en domstol med hjemmel i lov har pålagt taushet om og

⁵⁹ Strpl. §§ 117 første ledd, 118 første ledd og 118 b første ledd.

opplysninger som er blitt betrodd til yrkesutøvere «under sjelesorg, sosialt hjelpearbeid, medisinsk behandling, rettshjelp (...) eller liknende virksomhet», jf. strpl. §§ 120 første ledd og 121. Til slutt gjelder beslagsforbudet opplysninger om forretningshemmeligheter og opplysninger som omfattes av pressens kildevern, jf. strpl §§ 124 første ledd og 125.

Beslagsforbudet gjelder kun «dokumenter eller annet», jf. strpl. § 204 første ledd.

Bestemmelsens ordlyd medfører at det er en vid omkrets av ting som faller inn under bestemmelsen og som kan omfattes av beslagsforbudet. En vesentlig andel av kommunikasjon i dagens samfunn skjer digitalt ved bruk av teknologi og det er flere ulike innretning som kan brukes til å dele opplysninger til for eksempel en lege eller en advokat. Siden det finnes flere ulike databærere som kan inneholde taushetsbelagte opplysninger, er det nødvendig at ordlyden er så vid som den er, slik at det samsvarer med den teknologiske utviklingen.

Rettspraksis fra Høyesterett viser at ordlyden «dokumenter eller annet» ikke er uttømmende. I dommen inntatt i Rt. 2006 s. 90 krevde påtalemyndigheten etter strpl. § 210, å få utlevert biologisk materiale i en biobank fra noen som var død, jf. biobankloven §§ 15 og 16 og helsepersonelloven §§ 23 nr. 4 og 24. Lagmannsretten konkluderte med at biobankloven ikke hjemler en adgang til å få utlevert humant biologisk materiale, med mindre samtykke foreligger. Dette var førstvoterende enig i.⁶⁰ Følgelig var det biologiske materialet omfattet av bevisforbudet etter strpl. § 119 og underlagt beslagsforbudet i strpl. § 204.

Et annet eksempel fra høyesterettspraksis finnes i HR-2020-1776-A. Påtalemyndigheten begjærte utlevering av vevsprøver fra en avdød, men Høyesterett konkluderte med at helseforskningsloven § 27 andre ledd ikke gir adgang til å utlevere vevsprøver. Vevsprøvene var omfattet av strpl. § 118 og dermed av beslagsforbudet i § 204. Et siste eksempel finnes i HR-2021-1436-A. I saken krevde påtalemyndigheten utlevert en sædprøve, noe Høyesterett konkluderte det ikke var adgang til etter behandlingsbiobankloven § 15. For å få det utlevert, måtte påtalemyndigheten ha samtykke. Det forelå ikke samtykke i den konkrete saken og sædprøven kunne ikke bli pålagt utlevert, jf. strpl. §§ 210 og 204.

I praksis fra Høyesterett foreligger det flere avgjørelser som omhandler beslag av opplysninger som inneholder advokatkorrespondanse. Advokater er nevnt særskilt i strpl §

⁶⁰ Rt. 2006 s. 90 avsnitt 26.

119 og betroelser mellom advokat og klient er underlagt en streng taushetsplikt. Av nyere rettspraksis kan nevnes HR-2022-1317-A. I denne saken ble det tatt beslag i datamaskiner og telefoner som inneholdt tausbelagt korrespondanse med advokat. Tingretten og lagmannsretten konkluderte med at politiet skulle gjennomføre utsorteringen av materiale som er underlagt beslagsforbudet. Utsorteringen skulle gjennomføres av en egen teknisk enhet, som er atskilt fra enheten som står for etterforskningen. Systemet for utsortering ble opprettet som følge av Riksadvokatens brev av 9. juni 2021.⁶¹ Spørsmålet Høyesterett måtte ta stilling var hvorvidt om Riksadvokatens direktiv var i samsvar med lovkravet i EMK art. 8 nr. 2.⁶²

Høyesterett kom i avsnitt 88 frem til at direktivet oppfylte kravene til «forutberegnelighet, klarhet og presisjon» og var følgelig ikke i strid med EMK art. 8 nr. 2. Konklusjonen er basert på tre punkt som ble vektlagt av førstvoterende. Det første er at den polititjenestepersonen som deltar i utsorteringen ved enheten, kan ikke delta i andre deler av etterforskningen av den konkrete saken. Sammenholdt med taushetsplikten vedkommende tjenesteperson har om det eventuelle beslagsfrie materiale, talte det for at direktivet tilfredsstilte kravene etter EMK art. 8 nr. 2.⁶³

Det andre punktet var at siktede og forsvarer kunne på forespørsel bidra til utsorteringen ved å for eksempel «foreslå søkeord som vil gi treff i det taushetsbelagte materialet». Dette var et moment som og ble vektlagt. Selv om siktede eller forsvarer ikke har en rett til å bidra, så kan de bli involvert i prosessen for å effektivisere utsorteringen, jf. dommens avsnitt 78-79. Til slutt ble det i avsnitt 86 fremhevet at hvis etterforskningsenheten oppdager beslagsfritt innhold, etter overlevering fra den tekniske enheten, skal materialet sendes i retur «umiddelbart og uten gjennomlesning». Samlet sett trakk dette i retning av direktiv tilfredsstilte kravene som EMK art. 8 nr. 2 stiller.⁶⁴

Etter Høyesteretts konklusjonen på at direktivet var i samsvar med EMK, er det denne måten politiet skal gjennomgå materiale som er underlagt beslagsforbudet etter strpl. § 204, jf. 119. Metoden skal brukes uavhengig av om politiet selv har holdepunkter for at det finnes beslagsfritt materiale på databæreren, eller om den som rammes av beslaget anfører at det databæreren inneholder opplysninger som er beslagsfritt. Dersom det blir anført av den som

⁶¹ Riksadvokatens direktiv av 09. juni 2021 på side 2.

⁶² HR-2022-1317-A avsnitt 44

⁶³ HR-2022-1317 avsnitt 67-72

⁶⁴ HR-2022-1317-A avsnitt 88.

rammes av beslaget, har Riksadvokaten i brevet sagt at dette skal legges til grunn, med mindre omstendighetene tilsier at dette er «åpenbart uriktig».⁶⁵ Dette er en viktig rettssikkerhetsgaranti og er en god sikkerhetsventil for å forhindre at opplysninger som er underlagt beslagsforbud ikke blir tatt beslag i.

Riksadvokatens direktiv av 09. juni 2021 var et resultat av at Norge ble felt i EMD i saken *Saber mot Norge*.⁶⁶ Politiet beslagla telefonen til en som var fornærmet i en straffesak. Vedkommende anførte at det forelå taushetsbelagte opplysninger i forbindelse med en annen straffesak hvor fornærmede var siktet. Tingretten bestemte opprinnelig at retten skulle gjennomgå telefonen, men dette ble begjært omgjort av påtalemyndigheten etter Høyesteretts avgjørelse i HR-2017-111-A. Påtalemyndigheten anførte at de kunne stå for utsorteringen. Tingretten omgjorde beslutningen og lagmannsretten var enig i at beslutningen kunne omgjøres. Lagmannsretten kjennelse ble videre anket til Høyesterett, som forkastet anken.⁶⁷ Videre ble saken klaget inn for EMD, hvor Norge ble felt for brudd på EMK art. 8 nr. 2 fordi gjennomgangen av mobiltelefonen ikke hadde tilstrekkelig klar hjemmel.

EMD uttalte at selve beslaget var formelt forankret i straffeprosesslovens kapittel 15 og 16, men spørsmålet i saken var om «the law in question had sufficient quality and offered sufficient safeguards» for å forhindre at taushetsbelagt advokatkorrespondanse ikke ble gjennomgått.⁶⁸

I avsnitt 50 uttalte EMD at nasjonalt regelverk måtte sikre at borgerne ikke blir utsatt for vilkårlig inngrep etter EMK art. 8. Dvs. at loven må oppfylle klarhetskravet ved at landets borgere kan forutsi når og i hvilke omstendigheter påtalemyndigheten kan ransake og beslaglegge taushetsbelagte opplysninger. Siden ransaking og beslag er å anse som et alvorlig inngrep i EMK art. 8 nr. 1, kreves det at regelverket er «particularly precise». Videre i neste avsnitt presiserer domstolen hvor viktig det er å ha et regelverk som sikrer prosessuelle garantier for å bevare taushetsbelagte opplysninger mellom advokat og klient.

I dommens avsnitt 55 vurderer EMD regelverk for utsortering av advokatkommunikasjon. For det første manglet utsorteringen «a clear basis in the Code of Criminal Procedure», dvs. at

⁶⁵ Riksadvokatens brev av 09. juni 2021 pk.t 4.3.2. på s. 5.

⁶⁶ *Saber mot Norge*, no. 459/18.

⁶⁷ HR-2017-1313-U.

⁶⁸ *Saber mot Norge*, avsnitt 49.

prosessen for utsorteringen ikke hadde en tilstrekkelig klar forankring i straffeprosessloven. For det andre var selve prosessen for utsorteringen «could hardly be foreseeable», altså at utsorteringen var uforutsigbar for vedkommende som var rammet av beslaget og dermed lite forutberegnelig. Til slutt bemerket EMK at speilkopien av mobiltelefonen ble sendt tilbake til politiet. Politiet skulle stå for utsorteringen og det var «no clear and specific procedural guarantees» for å forhindre at advokatkorrespondanse ble gjennomgått. Følgelig ble Norge felt i EMD for brudd på EMK art. 8 nr. 2 og videre i avsnitt 56 kritiserte Norge for å ha et manglende rammeverk for gjennomgang og utsortering av advokatkorrespondanse.

2.3.2. Unntak fra beslagsforbudet

Siden beslagsforbudet må ses i sammenheng med reglene om vitnefritak, fremkommer det et unntak i strpl., § 204 første ledd siste punktum at dersom det kan «pålegges vitneplikt» etter §§ 117-121 og §§ 124-125, er dokumentene unntatt fra beslagsforbudet.

I strpl. § 204 andre ledd første punktum er det en presisering av unntaket. Beslagsforbudet gjelder ikke for «dokumenter eller annet som inneholder betroelser mellom personer som er mistenkt for å være medskyldige i det straffbare forhold». En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at beslagsforbudet gjelder ikke for dokumenter eller annet som inneholder opplysninger mellom eksempelvis en advokat og klient og opplysningene kan fortelle at de har vært medskyldig i et straffbart forhold.

I Rt. 2011 s. 296 avsnitt 35 uttalte Høyesterett at «det straffbare forhold» ikke nødvendigvis har samme betydning som etter strpl. § 38. Strpl. § 38 første ledd første punktum omhandler forholdet mellom tiltalebeslutning og dom og sier at «retten kan ikke gå utenfor det forhold tiltalen gjelder». Førstvoterende begrunner dette med at ulike reelle hensyn er aktuelle ved de to forskjellige bestemmelsene og det medfører at løsningen ikke trenger å bli den samme. Høyesterett tok ikke stilling til dette i dommen siden begge var mistenkt for samme kreditorunndragelse.

Videre er ikke beslagsforbudet til hinder for at påtalemyndigheten kan ta over rådigheten av et dokument eller annet som er i besittelse av urettmessig eier og levere det tilbake til det rettmessige eieren. Dette er ikke beslag i sin rette forstand, men en generell hjemmel for å

kunne frata noen som besitter et dokument som ikke tilhører dem og gi det tilbake til rette vedkommende.⁶⁹

2.4. Beslutning av beslag

2.4.1. Primærkompetanse til å beslutte beslag.

Det rettslige utgangspunktet er at «[beslag] besluttes av påtalemyndigheten.» jf. strpl. § 205 første ledd første punktum. Bestemmelsens ordlyd er klar på at primærkompetansen til å iverksette beslag ligger hos påtalemyndigheten. Alle som er en del av påtalemyndigheten etter strpl. § 55 a første ledd nr. 3 kan beslutte beslag. Foruten den høyere påtalemyndighet, fremkommer det av bestemmelsen at:

«Påtalemyndighetens tjenestemenn er: politimestrene, visepolitimestrene, sjefen og den Assisterende sjefen for Politiets Sikkerhetstjeneste, sjefen og den assisterende sjefen for Kripos, politiinspektørene, politiadvokatene og politifullmektigene for så vidt de har juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap og gjør tjeneste i embete eller stilling som er tillagt påtalemyndighet.»

Etter § 205 andre ledd første punktum har påtalemyndigheten muligheten til å la retten avgjøre beslagsspørsmålet, dersom det foreligger «særlige grunner». Det vil typisk være i tilfeller hvor påtalemyndigheten for eksempel er usikker på om vilkårene for beslag er oppfylt eller hvis påtalemyndigheten har grunn til å tro at spørsmål om beslag vil bli overprøvd av retten etter strpl. § 208.

Et ytterligere unntak finnes i strpl. § 205 tredje ledd. Det fremkommer av bestemmelsens første punktum at påtalemyndigheten ikke kan beslaglegge «[d]okumenter eller annet» uten kjennelse fra retten, dersom den som har det i sin besittelse ikke har en plikt til å forklare seg om det «uten etter særskilt pålegg fra retten». Retten kan på nærmere angitte vilkår, pålegge noen til å forklare seg om opplysninger som er underlagt taushetsplikt etter strpl. §§ 118 andre ledd, 124 andre ledd og 125 tredje ledd.

Av bestemmelsens forarbeider fremkommer det at bestemmelsen primært tok sikte på beslag foranlediget av ransaking av redaksjonslokaler.⁷⁰ Etter en analogi av strpl. § 205 tredje ledd,

⁶⁹ Geir Sunde Haugland, Norsk lovkommentar: Straffeprosessloven, note 1419, rettsdata.no.

⁷⁰ Ot.prp.nr. 53 (1983-1984) på s. 62-63.

kom Høyesterett i Rt. 1986 s. 1149 frem til at bestemmelsen også gjelder i tilfeller hvor den som besitter dokumentet eller annet, pretenderer at beslagsgjenstanden er underlagt beslagsforbudet i strpl. § 204.⁷¹ Det betyr at hvis en person blir ransaket besitter dokumenter og anfører at dokumentene er underlagt beslagsforbudet, kan politiet ikke gjennomgå beslaget. I tillegg hvis politiet antar at beslagsforbudet ikke gjelder de aktuelle dokumentene må dokumentene sendes til retten for å avgjøre om det kan tas beslag eller ikke i dokumentene.

Høyesterett har i Rt. 2011 s. 296 gått nærmere inn på hvordan saksbehandlingen skal gjennomføres i praksis. Høyesterett viser til juridisk teori hvor det fremkommer at retten må gå gjennom hvert enkelt dokument for å besvare spørsmålet om beslagsforbud. Reelle hensyn talte for at det er en bedre løsning at retten gjør det, enn påtalemyndigheten. Dette gjelder riktignok bare gjennomgangen av dokumentene. Høyesterett sier videre i avsnitt 39 at hvis dokumentene f.eks. ikke er underlagt beslagsforbudet, skal de returneres til påtalemyndigheten, som skal fatte en endelig beslutning om beslag. Dette er begrunnet i at det er påtalemyndigheten som har kompetansen til å vurdere beslagsgjenstandens betydning som bevis.

I HR-2020-1185-U har Høyesterett uttalt at utgangspunktet er at hvert dokument skal gjennomgås, men det finnes et unntak fra dette. Høyesterett viste til lagmannsrettens vurdering og ga sin tilslutning til den, men lagmannsretten berørte og spørsmålet om det fantes et unntak fra utgangspunktet.⁷² Lagmannsretten konkluderte med at det er adgang for å kunne gjennomgå en kategori av dokumentene for å effektivisere prosessen. Argumentet til Borgarting lagmannsrett var det er interesseavveiningen i strpl. § 124 andre ledd første punktum som er begrunnelsen til at hvert enkelt dokument skal gjennomgås, ikke selve lovbestemmelsen.⁷³ Loven var ikke til hinder for at man kan ta stilling til interesseavveiningen for en kategori av dokumenter.

Videre hjemler strpl. § 206 første ledd en adgang for «politimann» å beslutte beslag. Med «politimann» menes «[p]olitidirektøren, embetsmenn og tjenestemenn med politigrader» med

⁷¹ Rt. 1986 s. 1149 på s. 1155.

⁷² HR-2020-1185-U avsnitt 18-20.

⁷³ Den konkrete saken gjaldt interesseavveiningen etter § 124 andre ledd, men unntaket vil gjelde tilsvarende for strpl. §§ 118 andre ledd og 125 tredje ledd.

politimyndighet, jf. politiloven § 20 første ledd første punktum.⁷⁴ En polititjenesteperson kan ta beslag «når han setter i verk beslutning om ransaking eller pågripelse og ellers når det er fare ved opphold», jf. strpl. § 206 første ledd første punktum. Ordlyden er klar på at det er tre alternative situasjoner hvor en polititjenesteperson kan ta beslag.

Vilkårene for at en polititjenesteperson kan beslutte ransaking fremkommer av strpl. § 198 første ledd nr. 1-3. Det første alternativet er at det kan skje på et offentlig sted. Det andre alternativet er at mistenkte «treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor». Det siste alternativet er at det foreligger «sterk mistanke» om overtredelse av et straffebud som kan medføre fengsel i mer enn 6 måneder og det foreligger holdepunkter for at formålet med ransakingen vil ødelegges av å vente på beslutning fra den med primærkompetanse.

Hjemmelen for at en polititjenesteperson kan beslutte pågripelse finnes i strpl. § 176 første ledd første punktum. Det følger av bestemmelsen at i tilfellene hvor det er «fare ved opphold» kan en polititjenesteperson pågripe noen uten at påtalemyndigheten har besluttet det. Situasjoner hvor det er «fare ved opphold» fremkommer i strpl. § 171 første ledd. Det må være bevisforspillelsesfare, unndragelsesfare eller gjentakelsesfare, jf. § 171 første ledd nr. 1-3.

Den nye straffeprosessloven foreslår en endring av gjeldende rett. Etter forslaget § 19-1 tredje ledd vil polititjenestepersoner ikke lenger ha primærkompetanse til å beslutte beslag i ransakings- og pågripelsessituasjoner.⁷⁵ Polititjenestepersoner er foreslått å kun ha hastekompetanse i nødtilfeller. Dette er en foreslått lovendring som vil bidra til at rammene for beslag blir klarere.

2.4.2. Hastekompetanse til å beslutte beslag

Polititjenestepersoner har hastekompetanse til å beslutte beslag dersom det er «fare ved opphold», jf. strpl. § 206 første ledd første punktum. Privatpersoner har og blitt gitt hastekompetanse til å ta beslag, jf. § 206 første ledd siste punktum.

Ordlyden «fare ved opphold» tilsier etter en naturlig språklig forståelse at en polititjenesteperson kan ta beslag dersom det er sannsynlig at formålet med beslaget kan gå

⁷⁴ Lov 04. april 1995 nr. 53 om politiet (politiloven)

⁷⁵ NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov på s. 614 – 615.

tapt ved å vente på beslutning fra påtalemyndigheten. Det vil si at hvis det er sannsynlig at muligheten til å beslaglegge noe som kan ha bevismessig betydning, kan inndras, eller utleveres til fornærmede, går tapt ved å vente på beslutning fra påtalemyndigheten. Faren må være «rimelig nærliggende og konkretisert».⁷⁶

Polititjenestepersoners hastekompetanse begrunnes i nødvendighetskravet.⁷⁷ Dersom noen med politimyndighet ikke hadde hatt kompetanse til å beslutte beslag i en nødssituasjon, kan det føre til at etterforskningen av det straffbare forhold vil lide, noe som ikke samsvarer med et av straffeprosesslovens formål.

I Riksadvokatens brev om tvangsmiddelbruk i narkotikasaker, fremkommer det at det sjeldent vil være anledning for polititjenestepersoner å bruke deres hastekompetanse.⁷⁸ Begrunnelsen var at polititjenestepersoner har døgnet rundt mulighet til å ringe til en påtalejurist på vakt. Uttalelsen knyttet seg til polititjenestepersoners adgang til personransaking etter strpl. § 198 første ledd nr. 3. Hvis det sjeldent vil være adgang for en polititjenesteperson å sette i verk ransaking, må det samme sies å gjelde polititjenestepersoners adgang til å beslutte beslag i kraft av deres hastekompetanse. Brevet gjaldt riktignok narkotikasaker, men uttalelsen er av generell karakter og må oppfattes slik.

Redegjørelsen viser at polititjenestemenn har beslutningskompetanse i enkelte tilfeller. Lovgiver har bestemt at beslag er et spørsmål som i utgangspunktet skal vurderes av påtalemyndigheten. Det vil si at lovgiver har bestemt at adgangen til å beslag er et juridisk spørsmål. Siden det er et juridisk spørsmål, tilsier det at spørsmålet bør vurderes av politijuristen. Dette gjelder både i ransakings- og pågripelsessituasjoner og i hastesaker. Synspunktet fremkommer også i Riksadvokatens brev av 9. april, hvor det poengteres at det sjeldent er anledning for polititjenestepersoner å bruke deres hastekompetanse.

Videre er «enhver» tillagt hastekompetanse til å ta beslag dersom den som er mistenkt for et straffbart forhold «treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor.», jf. strpl. § 206 første ledd første punktum. Bestemmelsens ordlyd tilsier alle personer kan ta beslag dersom mistenkte blir møtt mens forbrytelsen skjer eller blir forfulgt rett etter forbrytelsen, eller hvis

⁷⁶ Riksadvokatens brev 9. april 2021 om påtalemyndighetenes legalitetskontroll med tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker på s. 5-6.

⁷⁷ NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov s. 313.

⁷⁸ Riksadvokatens brev 9. april 2021 på s. 6

det finnes klare spor på hvor gjerningspersonen dro fra stedet hvor forbrytelsen skjedde. Ordlyden åpner kun for at privatpersoner kan beslaglegge noe fra mistenkte som det er mulig å få tak i uten å måtte ransake vedkommende. Privatpersoner vil følgelig kan kun beslaglegge noe som den mistenkte har i hendene sine eller på annen måte bærer. For eksempel en klokke som er akkurat har blitt stjålet.

Dersom noen med hastekompetanse tar beslag, må dette meldes til påtalemyndigheten, jf. strpl. § 206 andre ledd første punktum. Videre har påtalemyndigheten en plikt til å vurdere om beslaget skal opprettholdes., jf. § 206 andre ledd andre punktum.

3. Opprettholdelse av beslag

Varigheten av et beslag er i utgangspunktet frem til «rettskraftig dom foreligger i saken», jf. strpl. § 203 første ledd første punktum. Strpl. § 208 første ledd første punktum hjemler derimot en adgang til å få spørsmålet om beslag rettslig overprøvd. Det følger av bestemmelsen at «[e]nhver som rammes av beslaget, kan straks eller senere» få overprøvd i retten om beslaget skal opprettholdes. En ordlydstolkning av bestemmelsen er at det ikke bare er siktede som kan begjære overprøving av beslaget, men og andre personer som på en måte blir rammet av beslaget. Eksempelvis hvis påtalemyndigheten beslaglegger et hus kan andre enn siktede som bor i huset, begjære overprøving av husbeslaget.

Beslutningene som kan angripes er påtalemyndighetens beslutning etter § 205 første ledd og tredje ledd. Det samme gjelder påtalemyndighetens beslutning om opprettholdelse av beslag etter § 206 andre ledd første punktum. Hvis den som rammes av beslaget skal overprøve rettens kjennelse etter § 205 tredje ledd, må kjennelsen ankes.⁷⁹ Rettens forhåndsbeslag etter § 205 andre ledd, kan og overprøves etter strpl. § 208.⁸⁰

Hvem som kan begjære rettslig kontroll med beslag har sammenheng med reglene om hvem som kan anke en kjennelse eller beslutning. Dette reguleres i strpl. § 377 første ledd hvor «enhver» som en avgjørelse rammer, kan anke en kjennelse eller beslutning. Det følger av

⁷⁹ Geir Sunde Haugland, *Norsk Lovkommentar: Straffeprosessloven*, note 1437, rettsdata.no.

⁸⁰ Keiserud, Sæther, Holmboe, Jahre, Matningsdal, Smørdal, *Universitetsforlaget blå lovkommentarer til Straffeprosessloven*, kommentar til § 208, pkt. 2, juridika.no

rettspraksis at for å være rammet må vedkommende ha en aktuell rettslig interesse.⁸¹ Dersom en datamaskin blir beslaglagt og den som er siktet eier og deler datamaskinen med en annen person, vil den personen kunne angripe beslutningen.

Høyesterett har i HR-2018-1517-U uttalt i avsnitt 21 at muligheten til å overprøve beslaget gjelder fra etter beslagstidspunktet. Før det er tatt beslag har ikke siktede uttale- eller klagerett. Sakens forhold var at politiet sikret omfattende materiale hos en tidligere praktiserende advokat. Siden beslaget var tatt hos en tidligere advokat, ble materialet overlevert til retten etter en analogi av strpl. § 205 tredje ledd, for å finne ut hva som kunne leveres til politiet for beslag. Dvs. at i situasjoner hvor materiale blir overlevert for gjennomgang og utsortering av materiale som kan beslaglegges, kan ikke retten som følger av § 208 benyttes før beslutning fra påtalemyndighet foreligger.

Hvis siktede vil overprøve om beslaget er underlagt beslagsforbud etter § 204, jf. § 119, har Høyesterett i HR-2017-111-A uttalt at det ikke kreves av siktede å individualisere hva som er omfattet. Høyesterett brukte fra det mer til det mindre-betraktninger for å argumentere for sitt ståsted. Siden hele beslaget kan kreves opphevet, bør også en avgrenset del av beslaget kunne kreves opphevet. Forutsetning er at beslaget som kreves opphevet kan «noenlunde enkelt og entydig la seg skille ut».⁸²

Ved overprøvingen av om beslaget skal opprettholdes, vil den skriftlige beslutningen og nedtegnelsen av hva som er beslaglagt være sentral for rettens vurdering. Som nevnt så stilles det krav til at beslutningen redegjør for saken og beslagets omfang og formål. Det er ikke uvanlig at en telefon eller datamaskin blir beslaglagt, enten fordi den er stjålet og hensikten er å levere den tilbake til fornærmede, eller fordi påtalemyndigheten har behov for mobiltelefonens innhold i deres etterforskning. I den forbindelse kan det være problematisk dersom beslutningen av beslaget bare gjelder selve gjenstanden, men den blir beslaglagt for å sikre innholdet.

I tilfeller hvor det beslaglagte ikke lenger trengs og saken ikke har blitt avgjort, plikter påtalemyndigheten eller retten å oppheve beslaget, jf. strpl. § 213 første ledd første punktum. Dette er generelt for tvangsmidler som varer over tid. Når vilkårene som følger av

⁸¹ Rt. 2000 s. 1723 og Rt. 2003 s. 30.

⁸² HR-2017-111-A avsnitt 26

inngrepshjemmelen ikke lenger er oppfylte, skal bruken av tvangsmiddelet avsluttes. Plikten gjelder uavhengig av om det er påtalemyndigheten eller retten som har besluttet beslaget. Dette skal vurderes fortløpende gjennom etterforskningen og må ses på som et utslag av kravet til nødvendighet. Kravet innebærer at selve beslaget må være nødvendig, men og varigheten på beslaget.

At det foreligger en adgang til å overprøve beslag er en viktig rettssikkerhetsmekanisme. For inngrep som er gjort etter en inngrepshjemmel som er vidt formulert, slik beslagshjemmelen er, så kreves det prosessuelle rettssikkerhetsgarantier.⁸³ Det er en del av legalitetsprinsippet. Ved overprøving av beslagsspørsmålet vil retten måtte ta stilling til de materielle kravene som følger av strpl. § 203. Det innebærer en kontroll av formålet, mistankegrunnlaget, relevanskriteriet og forholdsmessigheten.

Kontrollen skal sørge for at beslaget som ledd i etterforskning ikke er et utslag av tilfeldig innsamling av informasjon. Som nevnt i *pkt. 2.2.2.* definerer Riksadvokaten etterforskning som en formålsstyrt innhenting av informasjon. Retten plikter å kontrollere om beslaget er riktig. Det er ved en rettslig kontroll at risikoen for misbruk og vilkårlighet senkes. I overprøving må retten ta stilling til først og fremst om det er noe straffbart generelt, deretter om beslaget på noen måte underbygger mistanken om det straffbare. Den samme vurderingen må påtalemyndigheten og gjøre dersom en polititjenesteperson eller privatperson har tatt beslag og melder ifra om dette til påtalemyndigheten, jf. strpl. § 206 andre ledd.

4. Menneskerettslige skranker for beslagsadgangen.

EMK art. 1 pålegger statene som har tiltrådt EMK å sikre rettighetene og frihetene som følger av konvensjonen. Art. 1 har en negativ side og en positiv side. Den negative siden innebærer at staten må avstå fra ulovlige inngrep i rettighetene og den positive siden innebærer at staten må sikre at konvensjonsrettighetene gis en effektiv beskyttelse.⁸⁴ Det primære siktemålet til EMK er å hindre ulovlige inngrep i borgernes rettigheter, men i en sak som omhandlet retten til privatliv etter EMK art. 8, kom EMD frem til at staten og har en plikt til å etterforske og

⁸³ HR-2018-104-A avsnitt 24

⁸⁴ Bruce & Haugland, (2018) på s. 39.

straffeforfølge rettigheter som blir krenket.⁸⁵ På denne bakgrunn kan det tolkes dithen at konvensjonen pålegger statene en plikt til å gi politiet effektive straffeprosessuelle virkemidler, forutsatt at virkemidlene ikke er et uforholdsmessig inngrep i retten til privatliv etter EMK art. 8 nr. 2.⁸⁶

EMK og Grunnlovens menneskerettskapittel danner det menneskerettslige rammeverket og utgjør skranker for tolkningen av hjemmelen til å ta beslag. For å kunne ta beslag ved etterforskning av et straffbart forhold, må forpliktelsene etter EMK og Grunnloven etterleves.

Et beslag kan utgjøre et inngrep i forskjellige vernede rettigheter. EMK art. 8 verner retten til privat- og familieliv. Det følger og et fortrolighetsvern av opplysninger gitt til profesjonsutøvere av art. 8. Beslag kan også være et inngrep i ytringsfriheten etter art. 10 og eiendomsvernet etter EMK Tilleggsprotokoll. 1 (TP) art. 1. Et beslag kan resultere i et inngrep i flere vernede rettigheter samtidig. For eksempel kan et beslag hos et redaksjonslokale gripe inn i retten til privatliv, retten til ytringsfrihet og retten til privat eiendom.

EMK art. 8 om retten til privatliv og EMK TP. 1 art. 1 om retten til privat eiendom vil i det følgende brukes som gjennomgående eksempler på noen av rettigheter som aktualiserer seg ved beslag.

4.1. Retten til privat eiendom

EMK sitt vern av eiendom fremkommer av EMK tilleggsprotokoll 1 artikkel 1. Artikkelen inneholder tre regler. Den første regelen er nedfelt i bestemmelsens første ledd første punktum hvor det fremkommer at enhver fysisk eller juridisk person har rett til «peaceful enjoyment of his possessions». Bestemmelsen foranker en rett for fysiske og juridiske personer til å bruke og eie noe i fred. Ordlyden «possessions» er et begrep som må tolkes vidt, men for beslags vedkommende er det fast eiendom og løsøre som er aktuelt og er klart at de to omfattes av begrepet.

Videre i første ledd siste punktum fremkommer det at ingen kan bli fratatt eiendommen sin, med mindre det skjer «in the public interest» og det følger av lov eller folkeretten. Dette er

⁸⁵ *K.U. mot Finland*, no. 2872/02, avsnitt 49-50.

⁸⁶ Bruce & Haugland (2018) på s. 39.

den andre regelen. Her stiller bestemmelsen krav til når det offentlige kan frata noen deres eiendom. Inngrepet må skje i det offentliges interesse og ha en tilstrekkelig klar lovhjemmel. Beslag vil i utgangspunktet være i det offentliges interesse i form av kriminalitetsbekjempelse.

Den tredje og siste regelen finnes i andre ledd. Her fremkommer det at første ledd ikke skal være til hinder for at staten skal håndheve lover som er nødvendig for å kontrollere at bruken av eiendommen er «in accordance with the general interest». Ordlyden tilsier at staten har en mulighet til å kontrollere at eiendom blir brukt i tråd med det som er allmennhetens interesse. Dette innebærer ikke at staten overtar eiendommen, men kontrollerer den. Eksempelvis hvis noen bruker noe de eier til å utøve kriminalitet. Ordlyden gir sikte på at det må foretas en forholdsmessighetsvurdering mellom interessen til allmennheten og individet.

Et beslag vil rent faktisk frata eiendommen til en fysisk eller juridisk person, men EMD-praksis i tilknytning beslag og eiendomsrett bruker hovedsakelig bestemmelsens tredje regel for slike tilfeller.⁸⁷ Derimot i tilfeller hvor gjenstanden er en del av kriminelle handlinger fra en tredjepart og er en permanent fratagelse av eiendommen, blir forholdet vurdert under artikkelens andre regel.⁸⁸

Grunnlovens tilsvarende bestemmelse finnes i GrL. § 105, men stadfester ikke eiendomsretten som en menneskerettighet. Det fremkommer av GrL. § 105 at hvis samfunnshensyn krever at noen må gi fra seg eiendom til det offentlig, så skal staten gi full erstatning.

Grunnlovsbestemmelsen stadfester heller den juridiske konsekvensen av avståelse av eiendom.⁸⁹ Bestemmelsen omhandler ekspropriasjon og aktualiserer seg ikke ved beslag.

EMD har derimot vurdert beslag etter EMK TP. 1 art. 1. I *Handyside mot Storbritannia* fikk et engelsk forlag beslaglagt en oppslagsbok for skoleelever, hvorav en tiendedel av boken omtalte seksuelle spørsmål. Forlaget ble gitt et forelegg for å ha krenket bluferdigheten og bøkene ble beslaglagt. Deretter ble saken påklaget til EMD. En av anførselene var at beslaget

⁸⁷ *Handyside mot Storbritannia*, no. 5493/72, avsnitt 63, *Agosi mot Storbritannia*, no. 9118/80, avsnitt 51 og *Aktiva DOO mot Serbia*, no. 23079/11 avsnitt 78.

⁸⁸ *Andonoski mot Den Tidligere Jugoslaviske Republik Makedonia*, no. 16225/08, avsnitt 35-39, og *B.K.M. Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi mot Slovenia*, no. 42079/12, avsnitt 38.

⁸⁹ Aall (2022) på s. 351.

var i strid med eiendomsretten etter EMK TP. 1 art. 1. Saken falt inn under bestemmelsens andre ledd om kontroll av bruk av eiendom. EMD konkluderte med at eiendomsretten ikke var blitt krenket i dette tilfellet ved beslaget. I dommens avsnitt 62 uttaler EMD at domstolen skal utvise varsomhet ved å kontrollere staten og i slike saker har staten en vid skjønnsmargin. Det ble uttalt at konvensjonsstatene er «sole judges of the «necessity» for an interference», altså at det er opp til staten selv å bestemme om inngrepet var nødvendig eller ikke. EMDs vurdering er begrenset til inngrepets lovhjemmel og formål.

Den vide skjønnsmargin ble fulgt opp i *Agosi mot Storbritannia*. Saken omhandlet beslag og etterfølgende inndragning av gullmynter. Domstolen var av den oppfatningen at beslaget også i dette tilfellet var kontroll av bruk. I dommens avsnitt 52 ble det repetert at staten har en vid skjønnsmargin angående både hva slags inngrep som skal iverksette og om formålet med inngrepet er i samsvar med loven.

I senere tid har EMD foretatt en mer intens prøving om beslagets forholdsmessighet sett opp mot retten til privat eiendom. Uavhengig av hvilken av de tre reglene forholdet blir vurdert etter, skal det alltid foretas en forholdsmessighetsvurdering.⁹⁰ Det viktigste vedrørende inngrep i eiendomsretten i form av kontroll av eiendom ved å håndheve lover, er at inngrepet har hjemmel i lov.⁹¹ Lovkravet innebærer at loven må være tilstrekkelig tilgjengelig, presis og forutsigbar. Hvis inngrepet manglet lovhjemmel, konstateres det brudd og det er ikke behov for å vurdere forholdsmessigheten. I tillegg til å måtte samsvar med lov, må inngrepet være «in the general interest» og proporsjonalt i forhold til formålet bak inngrepet. Før proporsjonaliteten vurderes, må inngrepets hjemmel i lov først etableres.⁹²

Inngrepet må følge et legitimt formål som er i det offentlige interesse. Beslag iverksettes ved kriminelle handlinger, noe som er et legitimt formål etter artikkelen.⁹³ Formålet med beslag vil dermed sjeldent være problematisk etter artikkelen, forutsatt at beslaget har tilstrekkelig tilknytning til det straffbare forholdet. I avsnitt 100 i *Benet Praha mot Tsjekkia* uttaler EMD at det må være proporsjonalitet mellom inngrepet og formålet. I den anledningen ble det

⁹⁰ *Perdigão mot Portugal*, no. 24768/06, avsnitt 67.

⁹¹ *Centro Europa 7 S.R.L. og Di Stefano mot Italia*, no. 38433/09, avsnitt 187.

⁹² *Paduret mot Republikken Moldova og Russland*, no. 26626/11, avsnitt 28.

⁹³ *Benet Praha, SPOL S.R.O. mot Tsjekkia*, no. 33908/04, avsnitt 99.

fremhevet av EMD at staten har en vid skjønnsmargin både når det gjelder inngrep og om følgene av inngrepet er rettferdiggjort i det offentliges interesse å oppnå målet med den konkrete loven. Videre i neste avsnitt uttaler domstolen at den vil normalt respektere statenes skjønnsmargin i vurderingen av hva som er i det offentliges interesse, med mindre vurderingen er fattet på et åpenbart urimelig grunnlag, eller mangel på rimelig grunnlag.

For at et inngrep i eiendomsretten skal være berettiget, må det være forholdsmessighet mellom inngrepet iverksatt av myndighetene for å oppnå det angitte formålet og borgernes rett til å kunne bruke eiendommen sin i fred. Det fordrer at inngrepet har «struck the requisite fair balance between the demands of the general interest of the public and the requirements of the protections of the right to peaceful enjoyment of its possessions».⁹⁴ Balansegangen mellom inngrepet og eiendomsvernet er ikke oppfylt dersom klageren har måtte tålt en individuell og urimelig byrde.

I *OOO Avrova Maloetazhnoe Stroitelstvo mot Russland* oppsummerte EMD momentene som inngår i forholdsmessighetsvurderingen ved beslag som griper inn i eiendomsretten, med henvisninger til tidligere avsagte avgjørelser fra domstolen.⁹⁵ Beslagets varighet er et moment, men vil ikke være et absolutt kriterium. Videre vil behovet for å opprettholde beslaget med hensyn til etterforskningen, konsekvensen beslaget vil ha for den rammede, partenes oppførsel, midlene iverksatt av myndigheten og hvordan midlene brukes, mulighetene til å overprøve og anke opprettholdelse av beslag. Til slutt vil og generelle prosessuelle garantier som artikkelen skal gi, være en del av vurderingen. De prosessuelle garantiene som bestemmelsen gir, innebærer at konvensjonsstatene må sørge for at det finnes muligheter til å faktisk få rettslig overprøvd inngrep i eiendomsretten.⁹⁶

I *İpek mot Tyrkia* hadde et selskap fått beslaglagt diverse elektroniske utstyr som følge av mistanke om forfalskning av deklarasjon av utstyret.⁹⁷ Beslaget ble gjort i juni 1995 og levert tilbake 29. juni 2004. EMD konkluderte med at opprettholdelsen av beslaget var et brudd på eiendomsretten. En del av begrunnelsen var lengden på beslaget, da det ikke kunne begrunnes å opprettholde beslaget så lenge. Siden beslaget var opprettholdt så lenge, hadde verdien på

⁹⁴ *Aktiva DOO mot Serbia*, no. 23079/11 avsnitt 82.

⁹⁵ *OOO Avrova Maloetazhnoe Stroitelstvo mot Russland*, no. 5738/18, avsnitt 69.

⁹⁶ *G.I.E.M. S.R.L. og andre mot Italia*, no. 1828/06, avsnitt 302.

⁹⁷ *İpek mot Tyrkia*, no. 29214/09

gjenstandene sunket betraktelig og alternative midler ble ikke vurdert.⁹⁸ Lengden i seg selv var ikke avgjørende for å konstatere brudd. Basert på dommen kan det tolkes at så lenge varigheten på beslaget kan begrunnes tilstrekkelig, kan det opprettholdes. Videre at lengden på beslaget må ses opp mot andre faktorer og hvordan lengde påvirker det beslaglagte og den som rammes av beslaget.

I *Lachikhina mot Russland* var klagerens bil beslaget fra 6. desember 2006 frem til 25. april 2017.⁹⁹ I vurderingen av om beslag var berettiget ble det påpekt at bilen var et personlig fremkomstmiddel for klageren, men det forelå ingen holdepunkter for at beslaget påvirket klageren nevneverdig, verken privat eller i jobbsammenheng. Dette trakk i retning av at inngrepet var berettiget. Derimot var det flere momenter som trakk i en annen retning. Ila. 11 års-perioden hvor bilen var beslaglagt ble det aldri foretatt etterforskningskritt rettet mot bilen og frem til ny lovgivning i september 2015, var det ikke krav om at beslutningen fortelle hvor lenge beslaget skulle vare. Videre var det heller ikke noe som tilsa at klageren hadde vært involvert i det straffbare forholdet som var etterforsket og andre alternativ ble ikke vurdert. Domstolen viste til at myndighetene kunne nedlegge et forbud mot salg av bilen i etterforskningsperioden.¹⁰⁰ Dommen viser blant annet hvis et beslag påvirker en person i det private eller i det offentlige, kan det tale for at beslaget ikke er berettiget. Dette må riktignok ses i sammenheng med blant annet om det offentlige kunne eller burde iverksatt lempeligere tiltak, lengden på beslaget og behovet for å opprettholde beslaget for å kunne gjennomføre etterforskningen.

I *Benet Czech mot Tsjekkia* tok tsjekkiske myndigheter beslag i omkring kr. 360 000,- euro hos et selskap, på bakgrunn av mistanke mot at deres daglige leder hadde unndratt skatt og beløpene stammet fra den straffbare handlingen. EMD konkluderte med at dette var ikke et brudd på art. 1 i TP. 1 fordi det var en svært omfattende sak som rettfærdiggjorde et beslag på over tre og et halvt år. I tillegg hadde klageren ila. hele etterforskningen tilgang til domstolene for å overprøve varigheten av beslaget. I motsatt retning har EMD uttalt at hvis klageren ikke hadde tilgang til domstolene for å overprøve beslaget og opprettholdelsen av beslaget, utgjør

⁹⁸ *Ipek mot Tyrkia* avsnitt 92-94.

⁹⁹ *Lachikhina mot Russland*, no. 38783/07.

¹⁰⁰ *Lachikhina mot Russland*, avsnitt 62-63.

det en uforholdsmessig byrde og et brudd på artikkelen.¹⁰¹ Hadde det vært mulig å få beslaget rettslig prøvd, kunne inngrepet vært legitimt.

Beslag kan ses på som en midlertidig rådighetsbegrensning og det vil ikke alltid utgjøre et inngrep i eiendomsvernet. Det kreves at beslaget varer over en lengre periode. Praksis fra EMD viser at beslag vil kunne utgjøre et inngrep i eiendomsvernet når beslaget varer over svært lang tid, gjerne over flere år. Det vil være mest aktuelt for komplekse saker som krever lang etterforskningen og en person får fratatt sin eiendel ilar etterforskningsperioden. For at et beslag av relativt lang varighet skal være berettiget, må saksforholdet tilsi at det er nødvendig.

Alle de ovennevnte momentene spiller inn i en vurdering hvorvidt inngrepet i eiendomsretten var legitimt. Grl. § 105 blir ikke brukt for å vurdere beslag etter nasjonal rett. Derimot vil slike momenter spille inn i forholdsmessighetsvurderingen etter strpl. § 170 a.

4.2. Retten til privatliv

Det følger av Grl. § 102 første ledd første punktum at «enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon». Det samme følger av EMK art. 8 nr. 1. Dvs. at for tolkningen av Grl. § 102 i forbindelse med beslag, vil praksis fra EMD angående EMK art. 8 være relevant.

«Privatliv» er et vidt begrep og etter sin ordlyd vil de andre begrepene i Grl. § 102 og EMK art. 8 nr. 1 falle inn under begrepet «privatliv».¹⁰² En konkret definisjon av «privatliv» finnes verken i norsk rett eller etter EMD-praksis.¹⁰³ Begrepet «privatliv» relaterer seg blant annet til den fysiske og psykisk integritet, hvor artikkel 8 særlig skal verne om enhvers personlige utvikling i relasjoner med andre mennesker, uten hinder av andre.¹⁰⁴ Denne tolkningen har Høyesterett stilt seg bak og tilføyd at andre sentrale trekk i EMD-praksis er «alle de ulike elementene i den enkeltes *identitet* i videste forstand, og den *personlige autonomi*.»¹⁰⁵

¹⁰¹ *Denisova og Moiseyeva mot Russland*, no. 16903/03, avsnitt 64 og *Immobiliare Saffi mot Italia*, no. 22774/93, avsnitt 56.

¹⁰² Aall (2022) på s. 225

¹⁰³ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 58.

¹⁰⁴ *Von Hannover mot Tyskland*, no. 59320/00 avsnitt 50 og Rt. 2015 s. 93 avsnitt 58.

¹⁰⁵ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 58

Et av de viktigste elementene i privatlivet er at borgerne har en rett til å være i fred når man ønsker det og retten aktualiserer seg i stor grad i sitt eget hjem.¹⁰⁶ I utgangspunktet kan det tenkes at begrepet «hjem» kun gjelder egen bolig, men praksis fra EMD viser at «hjem» tidlig ble tolket utvidende. Et eksempel på det finnes i en dom fra 1989 hvor et lokale som drev med utleie av videokassetter ble ransaket. Lokalet falt inn under begrepet «hjem».¹⁰⁷ I en sak som omhandlet ransakelse av et advokatkontor uttalte EMD at skillet mellom privatliv og hjem og yrke og virksomhet ikke alltid er så klar. Handlinger som knytter seg til privatliv kan utføres på arbeidsplassen, mens handlinger som knytter seg til yrke kan utføres i hjemmet.¹⁰⁸

Måten mennesker er i stand til å utvikle seg selv og forholdet til andre, dvs. utvikle deres identitet er gjennom å kommunisere med hverandre. Denne siden av privatlivet er nedfelt i Grl. § 102 og EMK art. 8 nr. 1 gjennom henholdsvis «sin kommunikasjon» og «his correspondance». Kommunikasjon kan skje både skriftlig, muntlig og digitalt. Skriftlig kommunikasjon omfatter blant annet kommunikasjon via e-post og faks.¹⁰⁹ Digital kommunikasjon kan omfatte både muntlig og skriftlig kommunikasjon, siden det er mulig å kommunisere både skriftlig og muntlig ved bruk av datamaskin eller telefon.

Når det gjelder beslag, har EMD slått fast at beslag er et alvorlig inngrep i retten til privatliv og det krever at hjemmelsgrunnlag er «particulary precise».¹¹⁰ Den konkrete saken gjaldt ransaking og beslag ved et advokatkontor, noe som medfører et strengere vern pga. fortroligheten mellom advokater og klienter.¹¹¹ Uavhengig av om det er blitt tatt beslag i gjenstander som anføres å være beslagsfritt eller ikke, har EMD slått fast at det gjelder generelt ved beslag.¹¹²

Selv om et beslag utgjør et inngrep i retten til privatliv etter EMK art. 8 nr. 1, er det ikke utelukket at inngrepet er berettiget. Et beslag er et lovlig inngrep dersom det er «in accordance with law», «necessary in a democratic society» og «in the interests for the prevention of disorder or crime», jf. EMK art. 8 nr. 2. Oversatt til norsk vil de kumulative vilkårene være at inngrepet «har tilstrekkelig klar hjemmel, forfølger et legitimt formål og er

¹⁰⁶ Bruce & Haugland (2018) s. 41.

¹⁰⁷ *Chappell mot Storbritannia*, no. 10461/83

¹⁰⁸ *Niemietz mot Tyskland*, no. 13710/88, Avsnitt 31

¹⁰⁹ *Liberty og andre mot Storbritannia*, no. 58243/00.

¹¹⁰ *Sallinen og andre mot Finland*, no. 50882/99 avsnitt 90.

¹¹¹ *Michaud mot Frankrike*, no. 12323/11, avsnitt 118.

¹¹² *Harju mot Finland*, no. 56716/09, avsnitt 42.

forholdsmessig»¹¹³ For at et inngrep skal være lovlig etter EMK, forutsetter det at inngrepet oppfyller alle tre vilkårene. Grl. § 102 har ikke et slikt unntak i bestemmelsen, men som nevnt ovenfor, så følger Grunnlovens kapittel E de samme begrensningene som EMK gjør.¹¹⁴

4.2.1. Når er et beslag «in accordance with law»?

Vilkåret innebærer at inngrepet må ha hjemmel i lov. Etter EMK følger dette av ordlyden i art. 8 nr. 2. I Grunnloven er dette formulert som at «[m]yndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov», jf. Grl. § 113. En naturlig språklig forståelse av begge bestemmelsene tilsier at den aktuelle inngrepshjemmelen krever forankring i lovtekst. Blant medlemsstatene til EMK er det ulike rettssystemer og følgelig vil det være ulikheter i hva som anses som «law». EMK benytter seg av det substansielle lovbegrepet.¹¹⁵ Dvs. at hjemmelen ikke trenger å være forankret i lovtekst, men det er tilstrekkelig at inngrepshjemmelen er forankret i rett som medlemslandet anerkjenner. For eksempel rettspraksis eller sedvane. Norsk retts legalitetsprinsipp er strengere enn EMK sitt. Grl. § 113 sikter til formell lov, som vil si at inngrepshjemmelen må være forankret i lovtekst eller forskrift med hjemmel i lov.¹¹⁶ Det norske legalitetsprinsippet er med på å underbygge flere sentrale prinsipper innenfor straffeprosessens område og generelt i den norske rettspleien. Lovkravet fremmer forutberegnelighet, motvirker vilkårlighet og usaklig forskjellsbehandling og underbygger den lovgivende funksjon som Stortinget her.¹¹⁷ For at inngrepet skal være forankret i lov, må det foreligge en hjemmel for inngrepet på inngrepstidspunktet.

Det er ikke nok at kravet at inngrepshjemmelen er forankret i formell lov. Legalitetsprinsippet stiller og krav til lovens kvalitet. Dette innebærer at loven må være tilgjengelig og utformet så presist som mulig.¹¹⁸ EMD bruker henholdsvis «accessible» og «foresee» om tilgjengelighet og presisjon.¹¹⁹ Tilgjengelighetskravet innebærer at loven må være vedtatt, tredd i kraft og kunngjort.¹²⁰ Dersom en gjerningsbeskrivelse er overtrådt, må den hjemmelen som dekker den konkrete gjerningsbeskrivelsen være vedtatt, tredd i kraft og kunngjort når gjerningsbeskrivelsen blir overtrådt. Dette gjelder for overtredelser av straffebud, men beslag

¹¹³ Rt. 2014 s. 1105 avsnitt 28 og Rt. 2015 s. 93 avsnitt 60.

¹¹⁴ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 60.

¹¹⁵ *Robathin mot Østerrike*, no. 30457/06 avsnitt 40.

¹¹⁶ Rt. 2014 s. 1105 avsnitt 24.

¹¹⁷ Rt. 2014 s. 1105 avsnitt 26.

¹¹⁸ Rt. 2014 s. 1105 avsnitt 30.

¹¹⁹ *Kennedy mot Storbritannia*, no. 26839/05 avsnitt 151.

¹²⁰ Rt. 2004 s. 357 avsnitt 16-17 og Aall (2021) på s. 108-109.

iverksettes kun når det er mistanke om et straffbart forhold. For beslag vil det ikke oppstå problemer i tilknytning om loven er tilgjengelig, siden straffeprosessloven oppfyller alle kravene til tilgjengelighet.

For klarhetskravet vedkommende har EMD uttalt at den som er rammet av inngrepet må kunne «foresee the consequences of the domestic law for him», selv om det behøves juridisk hjelp.¹²¹ Det vil si at en må kunne forutsi konsekvensene av loven, noe som bidrar til å fremme forutberegnelighet. Det kreves at lovgiver utformer loven så presis som mulig, den må altså være tilstrekkelig klar.

Norge ble felt av EMD i *Saber mot Norge* fordi straffeprosessloven ikke var forutsigbar nok i forbindelse med hvordan data skal utsorteres når den som blir rammet av beslaget anfører data inneholder beslagsfritt materiell.¹²² Utsorteringen av slik data følger av en analogisk anvendelse av strpl. § 205 tredje ledd, hvor bestemmelsen egentlig ikke er ment å dekke slike tilfeller. I tillegg hadde en avgjørelse fra Høyesterett endret på måten utsorteringen skjer, slik at det samlet sett ikke var tilstrekkelig forutsigbarhet i loven.¹²³

Til slutt må loven være «compatible with the rule of law».¹²⁴ Her menes det at loven må legge opp til prosessuelle garantier. EMD har uttalt at for reglene om beslag, plikter medlemsstatene å ha «clear detailed rules in this area, setting out safeguards against possible abuse or arbitrariness».¹²⁵ Oversatt betyr det at reglene om beslag må være tilstrekkelig klare på dette området og medlemsstatene plikter å ha beskytte mot misbruk eller vilkårlighet. Sentralt i EMDs praksis ved om beslag er i samsvar med loven, er muligheten til å få rettslig overprøvd beslaget. EMD har uttalt manglende rettslig prøving i ettertid, av om beslaget av dokumenter var relevant for etterforskningen, innebar at det ikke var «adequate and effective safeguards» mot vilkårlighet og misbruk.¹²⁶

4.2.2. Når er et beslag «necessary in a democratic society»?

Nødvendighetskravet innebærer for det første at beslaget må oppnå «a pressing social need». For det andre må beslaget være proporsjonalt i forhold til formålet med beslaget.¹²⁷ Beslag

¹²¹ *Harju mot Finland* avsnitt 35.

¹²² *Saber mot Norge*, no. 459/18.

¹²³ *Saber mot Norge* avsnitt 55-57, og HR-2017-111-A.

¹²⁴ *Harju mot Finland* avsnitt 35.

¹²⁵ *Harju mot Finland* avsnitt 42.

¹²⁶ *Uab Kesko Senukai Lithuania mot Litauen*, no. 19162/19 avsnitt 125.

¹²⁷ *Camenzind mot Sveits*, no. 21353/93, avsnitt 44.

kan være et nødvendig tvangsmiddel, men forutsetter at formålet bak beslaget er «relevant and sufficient and whether the aforementioned proportionality principle has been adhered to». ¹²⁸ I dette ligger det at beslaget må være relevant og egnet til å oppnå formålet og beslaget må være forholdsmessig sett opp mot formålet. For beslag vil kriminalitetsbekjempelse være formålet. Dermed må beslaget ha en tilknytning til det straffbare og være egnet til å oppklare eller bekjempe kriminaliteten.

Forholdsmessigheten må vurderes konkret og relevante momenter er lovbruddets alvor i forhold til måten beslaget blir gjennomført på, hvordan beslaget blir gjennomført, grunnlaget for beslagsbeslutningen, innholdet og rekkevidden av beslutningen og eventuelle tiltak for å begrense inngrepets virkning. ¹²⁹

Særlig det siste momentet vil være relevant ved beslag av smarttelefoner. I tilknytning en straffesak er det klart at en telefon vil kunne være et viktig bevis, men på telefonen vil det være mye data som ikke er relevant for etterforskningen. Dataen på telefonen vil ikke være tilgjengelig før innholdet er sikret, som resulterer i at all dataen blir tilgjengelig for etterforskningen. Dette kan oppfattes som svært inngripende og uforholdsmessig. Beslag av en mobiltelefon kan derfor oppleves som veldig inngripende. En smarttelefon inneholder bilder, meldinger som er sendt og mottatt, mobilbank, e-post, osv. En telefon vil inneholde mange opplysninger om både eieren av telefonen og andre personer. En telefon er og underlagt den private eiendomsretten, jf. EMK TP. 1 art 1.

I noen tilfeller er det heller ikke usannsynlig at mobiltelefonen er deres eneste måte å identifisere seg på i form av bank-id på mobil, eller at det kun er via telefon at man har tilgang til nettbanken sin. Mange tjenester fra det offentlige krever bank-id som identifikasjon for å kunne benytte seg av tjenestene. Hvorvidt det er lurt å ha slike tilganger kun på telefonen kan diskuteres, men forholdsmessigheten skal vurderes konkret. I slike tilfeller kan beslag av en telefon ha en stor virkning for den som midlertidig mister rådigheten over telefonen sin ved at livet kan settes på pause frem til beslaget heves. I en forholdsmessighetsvurdering er dette klare momenter som trekker for at mobilbeslag kan være uforholdsmessig og det er dermed viktig å ha tilstrekkelige muligheter til å kunne overprøve beslaget.

¹²⁸ *Camenzind mot Sveits* avsnitt 45

¹²⁹ *Buck mot Tyskland*, no. 41604/98, avsnitt 45.

I *Camenzind mot Sveits* var saksforholdet at en mann hadde hatt telefonsamtaler på en telefon som ikke var lovlig på en frekvens som var reservert for sivile og militære fly. Sveitsiske myndigheter ransaket hjemmet hans for å beslaglegge telefonen. Klageren anførte at dette var et brudd på artikkel 8 og spørsmålet var om inngrepet var nødvendig i et demokratisk samfunn. EMD konkluderte med at ransakingen av hjemmet og beslaget av telefonen var nødvendig for å skaffe bevis for det konkrete straffbare forholdet.

Et viktig element i nødvendighetsvurderingen er mistankegrunnlaget bak beslaget. I *Svetova og andre mot Russland* ble en leilighet ransaket, og russiske myndigheter beslagla personlige eiendeler. Begrunnelsen til myndighetene var å skaffe informasjon om klagerne hadde mottatt penger fra eiere av utenlandske selskaper. Den aktuelle straffesaken var ikke mot klageren, men mot en tredjepart. EMD la vekt på at klagerne i realiteten ikke var siktet for en konkret straffbar handling. Det var heller ikke tilstrekkelig tilknytning mellom klagerne og den tredjeparten som var under etterforskning. I tillegg var og beslutningen for generell og vid i sin utforming. Følgelig var ikke ransakingen og det påfølgende beslag ansett for å være nødvendig.¹³⁰

Dommen er viktig på to punkt angående beslag. For det første må mistankegrunnlaget for beslag må være knyttet til en konkret straffbar handling og det må være en viss sammenheng mellom det beslaglagte og den straffbare handlingen. Slike krav er viktig for å unngå vilkårlighet og misbruk. For å unngå vilkårlighet og misbruk må beslaget være basert på «reasonable suspicion».¹³¹ Oversatt til norsk vil det være rimelig mistanke, men oversettelsen vil ikke være helt presist. Med «reasonable suspicion» menes at det foreligger holdepunkter, enten informasjon eller fakta som objektivt gir grunnlag for at en person kan ha gjort det straffbare.¹³² Ved overprøving av et beslag vil mistankegrunnlaget være sentralt, ved at det er det som danner rammene for tilknytningen mellom beslaget og den straffbare handlingen.

For det andre stiller dommen krav til beslutningens utforming. Den aktuelle beslutningen var formulert slik at ransakingen skulle «discover and seize any documents containing information about funds received from the owners of several offshore companies».¹³³ En beslutning av så generell karakter ga politiet ubetinget adgang til å selv kunne bestemme

¹³⁰ *Svetova og andre mot Russland*, no. 54714/17 avsnitt 39-45.

¹³¹ *Svetova og andre mot Russland* avsnitt 39.

¹³² *Fox, Campbell og Hartley mot Storbritannia*, no. 12244/86, avsnitt 32.

¹³³ *Svetova og andre mot Russland*, avsnitt 42.

hvilke gjenstander og dokumenter som skulle beslaglegges. EMD må på denne bakgrunn tolkes dithen at beslutningen må kunne uttrykkelig konkretisere hva som er gjenstand for beslaget og hvorfor det er relevant å beslaglegge gjenstanden eller gjenstandene.

Det gjelder og en plikt for domstolene til å prøve konkret om det beslaglagte er av relevans for det straffbare.¹³⁴ I *Misan mot Russland* var saksforholdet at klagerens far var under etterforskning for dokumentforfalskning. I den forbindelse ble klagerens leilighet ransaket, hvor formålet var «to find and seize objects and documents, including draft calculations in respect of the salary due to [K.] and other naval officers of the ship Argun, and other data storage media exposing [K.'s] involvement in criminal activity».¹³⁵ Domstolen fant i avsnitt 61 at den første delen av beslutning var tilstrekkelig spesifikk, men delen som angikk gjenstander og dokumenter som kunne avsløre kriminell aktivitet var ikke det. Her ble det konstatert brudd, både ved at beslutningen ikke var egnet til å si noe om hva som var nødvendig og det hadde ikke tilknytning til det straffbare. Ransakingen og det påfølgende beslaget var dermed utført uten «relevant and sufficient grounds».¹³⁶

En annen avgjørelse fra EMD som omhandlet nødvendigheten av beslag finnes i *Saint-Paul Luxembourg S.A. mot Luxembourg*.¹³⁷ En portugisisk-språklig avis som ble publisert av et selskap med adresse i Luxembourg hadde publisert en artikkel om familie som hadde mistet foreldreretten sin. Artikkelen ble signert «Domingos Martins» Artikkelen inneholdt blant annet en sak om to tenåringer og sosialarbeideren som jobbet med saken deres og publiserte navnet til partene. Artikkelen ble påklaget til Riksadvokaten pga. æreskrenkelse av sosialarbeideren og retts- og sosialsystemet i Luxembourg. I den anledning ble det besluttet ransaking og beslag ethvert dokument eller gjenstand i tilknytning forholdet og som kunne si noe om hvem som publiserte artikkelen. EMD kom frem til at ransakingen og beslaget var unødvendig og ikke proporsjonalt i forhold til formålet.¹³⁸ Det ble argumentert for at inngrepet ikke var nødvendig i etterforskningsfasen, da Luxembourg har et register over journalister i landet og deres arbeidsplass. «Domingos Martins» fantes ikke i registeret, men et lignende navn som jobbet for avisen som publiserte artikkelen var i registeret. På denne bakgrunn kunne journalisten bak artikkelen blitt avdekket, istedenfor for å beslaglegge

¹³⁴ *Misan mot Russland*, no. 4261/04 avsnitt 62.

¹³⁵ *Misan mot Russland*, avsnitt 7

¹³⁶ *Misan mot Russland*, avsnitt 63.

¹³⁷ *Saint-Paul Luxembourg S.A. mot Luxembourg* no. 26419/10

¹³⁸ *Saint-Paul Luxembourg S.A. mot Luxembourg*, avsnitt 44-45.

dokumenter eller ting. Dommen viser at ved nødvendighetsvurderingen er det ikke bare om det beslaglagte kan si noe om det straffbare, men og hvorvidt det i det hele tatt er nødvendig for etterforskningen og mildere inngrep skal brukes der de kan brukes.

4.2.3. Når er et beslag «in the interests for the prevention of disorder or crime»?

Det siste vilkåret som må være oppfylt er at inngrepet må være formålsforankret. Grl. § 102 stiller ikke opp noen konkrete formål, men det gjør EMK art. 8 nr. 2. For at et beslag skal være legitimt, må formålet være forankret i EMK art. 8 nr. 2. Det aktuelle formålet ved beslag er «in the interests for the prevention of crime». Etterforskning av et straffbart forhold kan nødvendiggjøre beslag. Følgelig forfølger beslag et lovlig formål.

4.3. Påvirker skrankene i Norges folkerettslige forpliktelser tolkningen av de nasjonale beslagsreglene?

Redegjørelsen i *pkt. 4.1. og 4.2.* viser at EMD foretar en grundig vurdering av om et beslag oppfyller konvensjonskravene. Vurderingen knytter seg i stor grad til kravene til lovhjemmel og nødvendighet.

Praksisen fra EMD både for retten til privatliv og eiendomsvernet setter søkelys på lovhjemmelen for beslag. Grunnloven stiller et strengere krav til lovhjemmel enn EMK ved at hjemmelen må være forankret i formell lov. De nasjonale reglene om beslag er nedfelt i straffeprosessloven og oppfyller dermed kravet til formelt rettsgrunnlag. Det stilles og krav til lovens kvalitet. Det innebærer klare og detaljerte regler som skal hindre misbruk og vilkårlighet. Loven må være i samsvar med «the rule of law» som stiller prosessuelle garantier for å hindre misbruk og vilkårlighet.¹³⁹ Det må samlet sett være et lovverk som gir tilstrekkelig rettssikkerhet mot misbruk og vilkårlighet basert lovens klarhet og de øvrige prosessuelle garantiene.

Sentrale aspekt ved vurderingen om beslag er «necessary in a democratic society» knytter seg til mistankegrunnlaget og konkretisering. Mistanken må være knyttet til en konkret straffbar handling og tilknytningen mellom det beslaglagte og den straffbare handlingen må påvises.¹⁴⁰

¹³⁹ *Harju mot Finland* avsnitt 35.

¹⁴⁰ *Svetova og andre mot Russland* avsnitt 39-45

EMD-praksis viser av at det må kunne påvises et konkret straffbart forhold for at et beslag er berettiget. Etter den nasjonale beslagshjemmelen knytter mistankegrunnlaget seg til at det må foreligge sannsynlighetsovervekt for at et straffbart forhold har skjedd.¹⁴¹ Mistankegrunnlaget etter norsk rett krever ikke detaljerte opplysninger eller konkrete holdepunkter som sier noe om det straffbare, utover at et straffebed mest sannsynlig har blitt overtrådt. Mistanken må ikke rette seg mot en bestemt person eller hvordan lovbruddet har skjedd. Det er med andre ord ikke en snever adgang for å iverksette beslag. Følgelig kan det føre til at flere situasjoner hvor det er personer som ikke er involvert i lovbruddet, rammes av inngrepet. Beslag kan tas relativt tidlig i etterforskningen, før det meste av opplysninger foreligger.

Ved å bruke et mistankegrunnlag som krever et konkret straffbart forhold, medfører det at det må foreligge flere opplysninger som underbygger mistanken om at et straffbart forhold faktisk har skjedd. Det trekker i den retning av at mistankegrunnlaget som EMD legger til grunn er noe strengere enn hva som følger av nasjonal rett. Mistankegrunnlaget vil variere fra sak til sak, men beslag som ledd i etterforskning kan bli iverksatt når mistankegrunnlaget er akkurat over terskelen for at det skjellig grunn til mistanke om et straffbart forhold. Det kan føre til at beslag blir gjort i saker hvor det ikke har skjedd et lovbrudd i det hele tatt. Beslag som ledd i etterforskning vil bli gjort nettopp for å undersøke om den gjenstanden kan underbygge mistanken. Beslag vil derimot være et alvorlig inngrep og kan oppfattes som svært inngripende. Derfor bør det foreligge et konkret og objektivt mistankegrunnlag som rettferdiggjør bruken av beslag. Et strengere mistankegrunnlag vil ikke oppstille krav til at det uten tvil kan påvises at et straffbart forhold har skjedd, men krever holdepunkter som i større grad konkretiserer hva som har skjedd, av hvem og hvordan. På denne bakgrunn fremstår det lite forenlig med EMD-praksis å bruke et mistankegrunnlag som krever skjellig grunn til mistanke om at et straffbart forhold har skjedd. Et skjerpet mistankegrunnlag vil samsvare bedre med konvensjonskravene.

Mistankegrunnlag og relevanskriteriet må ses i sammenheng med hverandre. Det beslaglagte må ha en viss tilknytning til det straffbare.¹⁴² Et strengere mistankegrunnlag som krever et konkret straffbart forhold, stiller det tilsvarende strengere krav til tilknytningen mellom det beslaglagte og det straffbare. Det som er beslaglagt må dermed si noe om det konkrete

¹⁴¹ Rt. 2000 s. 577 på s. 580

¹⁴² *Svetova og andre mot Russland* avsnitt 42.

straffbare forholdet. Etter norsk rett er det tilstrekkelig for at det er en rimelig mulighet for at det beslaglagte kan ha betydning som bevis, kan inndras, eller kreves utlevert fra fornærmede. Det er en meget vid beslagsadgang og medfører heller ikke særlig strenge krav for påtalemyndigheten å konkretisere tilknytningen. Nøyaktig hva det beslaglagte skal belyse om det straffbare, kan ikke utledes fra norsk rett eller EMK. Det vil derimot være upraktisk å stille helt presise krav til hvor mye en beslagsgjenstand skal kunne belyse et straffbart forhold. Det vil naturligvis variere fra sak til sak og medføre en ineffektiv etterforskning.

Videre viser EMD-praksis viser at ved beslutning om beslag må beslutningen være utformet slik at det er klart hva som kan beslaglegges og ikke beslaglegges.¹⁴³ Det innebærer en konkretisering av gjenstander. Dersom beslutningen ikke tydelig setter en grense for hva som er gjenstand for beslag og ikke, vil det være et moment som taler for konvensjonsbrudd. Dermed kan det utledes en forpliktelse for påtalemyndighet å påvise hvorfor en gjenstand eller gjenstandene er relevant for etterforskning av det aktuelle lovbruddet. Høyesterett har riktignok uttalt at beslutninger som er generell og vid i sin utforming i utgangspunktet ikke godtas, men i visse tilfeller kan en kollektiv angivelse aksepteres.¹⁴⁴ Det samsvarer for så vidt med EMD, men det forutsetter at det kan påvises en tilknytning.

EMD foretar en grundig vurdering av det beslaglagtes relevans sett opp mot lovbruddet. Det medfører at både nasjonal påtalemyndighet og domstoler plikter å gjøre en vurdering av om det kan påvises tilknytningen mellom beslagsgjenstanden og det straffbare. Strpl. § 203 er veldig vidt formulert og stiller ikke strenge krav til holdepunktene som kreves for at beslag kan tas. Det er ikke et krav om at det beslaglagte rent faktisk har tilknytningen til det straffbare. Kravet til konkretisering innebærer at det kreves mer enn å kun begrunne beslaget med at det er nødvendig for etterforskningen. Det fremstår ikke forenlig med EMD sin tolkning av de krav som konvensjonen stiller. Det trekker i retning av at foreliggende praksis fra EMD tilsier at den nasjonale beslagshjemmelen må tolkes innskrenkende. Tolkningen resulterer i at det mulige beviset, inndragningsobjektet eller gjenstanden som kan kreves utlevert må ha tilknytning til det straffbare. Rent praktisk vil det heller ikke kreve mye fra påtalemyndigheten å konkretisere hvorfor beslagsgjenstanden har tilknytning til det straffbare forholdet.

¹⁴³ *Misan mot Russland* avsnitt 61-63.

¹⁴⁴ Rt. 1981 s. 1199

Et sentralt element er muligheten til å få rettslig overprøvd beslaget.¹⁴⁵ EMK stiller krav til hva vurderingen skal basere seg på. For domstolene innebærer det en plikt til å vurdere mistankegrunnlaget og tilknytningen dersom beslaget blir rettslig overprøvd etter strpl. § 208. Plikten lyser og tilbake på «the rule of law» som krever at prosessuelle garantier for misbruk og vilkårlighet.¹⁴⁶ Kravet til konkretisering innebærer at det vil kreve mer enn å kun begrunne beslaget med at det er nødvendig for etterforskningen.. Strpl. § 208 gir den som er rammet av beslaget en mulighet til å bringe spørsmålet om beslag inn til nasjonale domstoler. Det er en kontrollmekanisme som i utgangspunktet bidrar til å hindre vilkårlighet og misbruk. For at nasjonal retts prosessuelle garantier skal tilfredsstillende konvensjonskravene, må det foretas en faktisk rettslig vurdering av beslaget. Hvis spørsmålet for domstolene knytter seg til gjenstandens relevans for det straffbare forholdet, vil det ikke samsvare fullstendig med «the rule of law» når vurderingstemaet er om det er en rimelig mulighet for tilknytning og ikke om det faktisk er en tilknytning. Det kan resultere i at de prosessuelle garantiene som følger av straffeprosessloven medfører at den som bringer inn spørsmålet om beslag for retten ikke får en effektiv rettslig overprøving av beslaget.

Nødvendighetskravet som følger av EMDs praksis aktualiserer seg og ved varigheten av beslaget. Når et beslag ikke lenger kan begrunnes, skal beslaget oppheves. Et spørsmål som ikke er nedfelt i loven er om påtalemyndigheten plikter å revurdere om beslaget er nødvendig dersom en subsumsjonsendring endrer på de rettslige bevisstema, jf. strpl. § 213. For eksempel hvis mistanken i utgangspunktet knyttet seg til grovt ran etter strpl. § 328, men i løpet av etterforskningen avdekkes det at forholdet kun omfattes av simpelt ran, jf. strpl. § 327. Nødvendighetskravet innebærer at et beslag kan bare opprettholdes så lenge det er nødvendig og det har tilstrekkelig tilknytning til et straffbart forhold. EMD-praksis, sammenholdt med strpl. § 213, jf. § 203, trekker i retning av at beslaget skal revurderes ved en subsumsjonsendring. Når et straffbart forhold blir nedsubsumert til et mildere forhold, er det ikke sikkert at noe av det beslaglagt har en tilstrekkelig relevans til det mildere forholdet. Dersom beslaget ikke har en tilstrekkelig tilknytning til det straffbare, er ikke beslaget

¹⁴⁵ *G.I.E.M. S.R.L. og andre mot Italia* no. 1828/06 avsnitt 302, *Denisova og Moiseyeva mot Russland* avsnitt 64, *Immobiliare Saffi mot Italia* avsnitt 56 og *Uab Kesko Senukai Lithuania mot Litauen* avsnitt 125.

¹⁴⁶ *Harju mot Finland* og *Avrova Maloetazhnoe Stroitelstvo mot Russland*.

nødvendig. Dette må vurderes kontinuerlig gjennom etterforskningen og opprettholdelse av beslag lengre enn nødvendig vil bryte med konvensjonen.

5. Avslutning

Temaet og problemstillingen for avhandlingen omhandlet adgangen til å ta og opprettholde beslag, herunder om de nasjonale reglene må tolkes innskrenkede på grunn av Norges folkerettslige forpliktelser. Den nasjonale hjemmelen for beslag finnes i straffeprosessloven § 203 første ledd.

Beslag er ansett som et alvorlig inngrep etter konvensjonen, noe som krever at grunnlaget for beslag er «particularly precise».¹⁴⁷ Det fordrer at inngrepshjemmelen må være vedtatt i en formell lov som er tilgjengelig og er forutberegnelig. Beslagshjemmelen er ikke problematisk knyttet opp mot dette. Derimot må loven også være i tråd med «the rule of law».¹⁴⁸ Dette innebærer at regelverket samlet sett må inneholde prosessuelle garantier som hindrer misbruk og vilkårlighet.

Det nasjonale regelverket for beslag fremstår som problematisk sett opp mot konvensjonskravene som følger av EMK. *Svetova og andre mot Russland* viser at EMD stiller sterkere krav til mistankegrunnlaget og tilknytning mellom beslagsgjenstanden og det straffbare forholdet. Som følge av at norsk rett opererer med mildere krav til mistankegrunnlag og tilknytning, åpner det opp for en beslagsadgang enn hva EMK legger opp til. Som nevnt er beslag et alvorlig inngrep og den som rammes av beslaget skal ha tilgang til en effektiv rettslig overprøving av beslaget.¹⁴⁹

Når mistankegrunnlaget og tilknytningskravet er mildere i norsk rett enn etter EMK, får det en konsekvens av at de som rammes av et beslag ikke får den nødvendige og faktisk prøvelsen av beslagsspørsmålet. Dette er heller ikke forenlig med «rule of law»-prinsippet som medfører en plikt til å ha prosessuelle garantier for å hindre vilkårlighet og misbruk. Et mildere krav mistankegrunnlag og tilknytning kan resultere i vilkårlighet ved at kretsen av gjenstander som kan tas beslag ikke er tilstrekkelig avgrenset i den konkrete saken.

¹⁴⁷ *Harju mot Finland* avsnitt 42.

¹⁴⁸ *Harju mot Finland* avsnitt 35

¹⁴⁹ *Uab Kesko Senukai Lithuania mot Litauen* avsnitt 125.

Siden beslag er et alvorlig inngrep og stiller klare krav til mistanken og tilknytning tilsier det at den nasjonale hjemmelen for beslag bør tolkes innskrenkende for å samsvare med kravene som EMK stiller. Det fører til at mistankegrunnlaget må være knyttet til en konkret straffbar handling og en konkretisering av det beslaglagtes tilknytning til det straffbare, herunder hvorfor beslaget kan belyse det straffbare forholdet.

Det er en oppgave for lovgiver å sørge for at regelverket for beslag oppfyller kravene som følger av EMK. Mistankegrunnlaget som må være oppfylt for beslag har sitt utspring fra Høyesterettspraksis og juridisk teori. Tvangsmidler som for eksempel ransaking og pågripelse har et mistankegrunnlag som er forankret i bestemmelsenes ordlyd, jf. strpl. §§ 171 og 192. På grunn av legalitetsprinsippet er det formell lov som danner rammene for myndighetsutøvelse. Selv om det er godt etablert at mistankegrunnlaget må være oppfylt for at beslag kan iverksettes, taler legalitetsprinsippet for at den nasjonale beslagshjemmelen bør inneholde et mistankekrav. Mistankekravet bør således uttrykkelig fastslå at det må kunne påvises et konkret straffbart forhold.

Straffeprosessloven § 203 første ledd viser ordlyden «antas» at det beslaglagte må ha en viss tilknytning til det straffbare forholdet. Det nærmere innholdet av formuleringen har blitt tolket som at en «rimelig mulighet er nok».¹⁵⁰ Som en følge av at EMK medfører at den nasjonale bestemmelsen bør tolkes innskrenkende, er det mulig at ordlyden i strpl. § 203 bør endres slik at bestemmelsen gir en klar anvisning på at det kreves en sterkere tilknytning enn en rimelig mulighet. I alle fall bør det være en oppgave for domstolene å videreutvikle forståelsen av ordlyden til at det bør kunne konkretiseres hvorfor og hvordan gjenstanden har en tilknytning til det straffbare forholdet.

Strengere krav til mistanken og gjenstandens tilknytning til det straffbare forhold vil samsvare bedre med EMDs oppfatningen om at beslag er et alvorlig inngrep. Det vil og sørge for at domstolenes rettslige prøving av beslagsspørsmålet vil i større grad sikre et rettslig rammeverk som samlet sett motvirker vilkårlighet og misbruk og er i tråd med «the rule of law».

¹⁵⁰ Rt. 1998 s. 1839 på s. 1840

Referanseliste

Lover

Lov 17. mai 1814 om Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven)

Lov 17. desember 1976 nr. 91 om Norges økonomiske sone (økonomiske soneloven)

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)

Lov 08. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett (dekningsloven)

Lov 04. april 1995 nr. 53 om politiet (politiloven)

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

Lov 06. juni 2008 nr. 37 om forvaltning av villevande marine ressurser (havressurslova)

Lovforarbeider

NUT 1969:3 Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen (Komiteen til revisjon av straffeprosessloven)

NOU 1997:15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet Delutredning II

NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov

Ot.prp.nr.53 (1983-1984) Om lov om ikraftsetting og endring av den nye straffeprosessloven

Rettspraksis

Høyesterettspraksis

Rt. 1920 s. 176 (datert 19.12.1919)

Rt. 1928 s. 1007 (datert 14.11.1928)

Rt. 1981 s. 1199

Rt. 1983 s. 1422

Rt. 1984 s. 1076

Rt. 1986 s. 1149

Rt. 1992 s. 898

Rt. 1992 s. 904

Rt. 1992 s. 928

Rt. 1995 s. 1583

Rt. 1995 s. 1831

Rt. 1996 s. 1280

Rt. 1998 s. 1839

Rt. 1999 s. 1115

Rt. 1999 s. 2063

Rt. 2000 s. 577

Rt. 2000 s. 1723

Rt. 2002 s. 136

Rt. 2003 s. 30

Rt. 2003 s. 1207

Rt. 2004 s. 357

Rt. 2005 s. 1329

Rt. 2006 s. 90

Rt. 2008 s. 605

Rt. 2008 s. 645

Rt. 2009 s. 1011

Rt. 2011 s. 296

Rt. 2011 s. 423

Rt. 2012 s. 1180

Rt. 2012 s. 1645

Rt. 2013 s. 746

Rt. 2013 s. 1411

Rt. 2014 s. 1105

Rt. 2015 s. 93

HR-2017-111-A

HR-2017-1313-U

HR-2018-104-A

HR-2018-1517-U

HR-2019-1743-A

HR-2019-2282-U

HR-2020-1185-U

HR-2020-1776-A

HR-2021-1436-A

HR-2022-1317-A

Underrettspraksis

TOSLO-2012-35654

Forskrifter, rundskriv og retningslinjer

Forskrift av 28. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen)

Riksadvokaten (1999), Etterforskning (RA-1999-3)

Riksadvokatens brev av 09. april 2021 om Påtalemyndighetens legalitetskontroll med tvangsmiddelbruk – relevant etterforskningsformål og forholdsmessighet – særlig om ransaking i narkotikasaker.

Riksadvokatens direktiv av 09. juni 2021 om ransaking av datamengder som det er grunn til å tro inneholder opplysninger underlagt beslagsforbudet i straffeprosessloven § 204, jf. § 119.

Juridisk litteratur

Aall (2021); Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter 2 – Statens plikt til effektiv og betryggende straffeforfølgning*, 1. utgave/1. opplag, Fagbokforlaget, 2021

Aall (2022); Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter 1. En innføring i vernet om individets sivile og politiske rettigheter*, 1. utgave/1. opplag, Fagbokforlaget, 2022.

Andenæs, Johs, *Norsk Straffeprosess Bind II*, 2. utgave, Universitetsforlaget, 1994

Bjerke, Hans Kristian, Keiserud, Erik, *Straffeprosessloven. Med kommentarer. Bind I*, 2. utgave, Universitetsforlaget, 1996.

Bruce og Haugland (2018); Bruce, Ingvild, Haugland, Geir Sunde, *Skjulte tvangsmidler*, 2. utgave, Universitetsforlaget, 2018

Øyen (2022); Øyen, Ørnulf, *Straffeprosess*, 3. utgave, Fagbokforlaget, 2022

Annen elektronisk litteratur

Haugland, Geir Sunde, *Norsk Lovkommentar: Straffeprosessloven*, note 1419, rettsdata.no – 02.05.23.

Haugland, Geir Sunde, *Norsk Lovkommentar: Straffeprosessloven*, note 1437, rettsdata.no – 02.05.23.

Keiserud, Erik, Sæther, Knut Erik, Holmboe, Morten, Jahre, Hans-Petter, Matningsdal, Magnus, Smørdal, Jarle Golten, *Universitetsforlaget Blå Lovkommentarer til Straffeprosessloven*, kommentar til § 170 a, pkt. 3, juridika.no – 02.05.23

Keiserud, Erik, Sæther, Knut Erik, Holmboe, Morten, Jahre, Hans-Petter, Matningsdal, Magnus, Smørdal, Jarle Golten, *Universitetsforlaget Blå Lovkommentarer til Straffeprosessloven*, kommentar til § 208, pkt. 2, juridika.no – 02.05.23

Internasjonale kilder

Konvensjoner

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Den europeiske menneskerettskonvensjon), Roma, 04. november 1950.

Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 4 november 1950 (Den europeiske menneskerettskonvensjon tilleggsprotokoll 1), Paris, 20. mars 1952.

Vienna Convention on the Law of Treaties (Wien-konvensjonen), Wien, 23. mai 1969.

Avgjørelser fra den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD)

Handyside mot Storbritannia (P) no. 5493/72, 07. desember 1976

Agosi mot Storbritannia (J) no. 9118/80, 24. oktober 1986

Chappell mot Storbritannia (J) no. 10461/83, 30. mars 1989

Fox, Campbell og Hartley mot Storbritannia (J) no. 12244/86; 12245/86; 12383/86, 30. august 1990

Niemietz mot Tyskland (J) no. 13710/88, 16. desember 1992

Camenzind mot Sveits (J) no. 21353/93, 16. desember 1997

Immobiliare Saffi mot Italia (GC) no. 22774/93, 28. juli 1999

Von Hannover mot Tyskland (J) no. 59320/00, 24. juni 2004

Buck mot Tyskland (J) no. 41604/98, 28. april 2005

Petri Sallinen og andre mot Finland (J) no. 50882/99, 27. september 2005

Liberty og andre mot Storbritannia (J) no. 58243/00, 01. juli 2008

K.U. mot Finland (J), no. 2872/02, 02. desember 2008.

Denisova og Moiseyeva mot Russland (J) no. 16903/03 01. april 2010

Kennedy mot Storbritannia (J) no. 26839/05, 18. mai 2010

Perdigão mot Portugal (GC) no. 24768/06, 16. november 2010

Harju mot Finland (J) no. 56716/09, 15. februar 2011

Benet Praha, SPOL. S.R.O. mot Tsjekkia (J) no. 33908/04; 7937/05; 25249/05; 29402/05; 33571/06, 24. februar 2011

Centro Europa 7 S.R.L. og Di Stefano mot Italia (GC) no. 38433/09, 07. juni 2012

Robathin mot Østerrike (J) no. 30457/06, 03. juli 2012

Michaud mot Frankrike (J) no. 12323/11, 6. desember 2012

Saint-Paul Luxembourg S.A. mot Luxembourg (J) no. 26419/10, 18. april 2013

Misan mot Russland (J) no. 4261/04, 02. oktober 2014

Andonoski mot Den Tidligere Jugoslaviske Republikk Makedonia (J) no. 16225/08, 17. september 2015

B.K.M. Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi mot Slovenia (J) no. 42079/12, 17. januar 2017

Paduret mot Republikken Moldova og Russland (J) no. 26626/11, 09. mai 2017

Lachikhina mot Russland (J) no. 38783/07, 10. oktober 2017

G.I.E.M. og andre mot Italia (GC) no. 1828/06; 34163/07; 19029/11, 28. juni 2018

OOO Avrora Maloetazhnoe Stroitelstvo mot Russland (J) no. 5738/18, 07. april 2020

Saber mot Norge (J) no. 459/18, 17. desember 2020.

Aktiva DOO mot Serbia (J) no. 23079/11, 19. januar 2021

İpek mot Tyrkia (J) no. 29214/09, 18. januar 2022

Svetova og andre mot Russland (J) no. 54714/17, 24. januar 2023

UAB Kesko Senukai Lithuania mot Litauen (J) no. 19162/19, 04. april 2023

